

Б. 234 448

31010

ТЕАТРАЛЬНАЯ

БИБЛИОТЕКА

М. ІЛЬІНСКІ

ЛЕС ЦЁМНЫ

БЕЛДЗЯРЖЫДАНВЕСТВА

ГПБ Ср. Аз.

Blank header area with faint, illegible markings.

Main body of the page containing faint, illegible text or markings.

60 234448

~~ас-31010~~

М. ІЛЬЛІНСКІ

~~О-А.Д.У.К.
№ 268746
Г.Л.Б. Ср. Бс.~~

ЛЕС ЦЁМНЫ

П'ЕСА ў 5-ці ДЗЕЯХ
З ЖЫЦЦЯ ПРЫРУБЕЖНАЕ ВЁСКІ

234448

1929 г.

Бел. 2005

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВЫДАВЕЦТВА
М Е Н С К — 1929

Дзяржаўная
бібліятэка БССР
імя У. І. Леніна

Заказ № 3. 3.000 экз. (2¹/₄ арк.). Галоўлітбел № 2694.

Друкарня Беларускага Дзяржаўнага Выд-ва.

Л. Р. 3. 2010

А С О Б Ы:

Цімох Сыч—заможны селянін.

Кастусь—яго сын.

Андрэй Залуцкі—бядняк.

Грыпіна—яго жонка.

Ганка—яго дачка.

Юлька—дачка Ганны.

Аляксей—сын Андрэя, хлапец гадоў 17-18.

Сапрон—вясковы поп.

Мікіта Крук—палясоўшчык.

Параска—яго маці.

Кукса—яго брат, калека — кульгавы, гарбаты
сухотнік.

Пронка

Наста

Тэкля

Лявон

Алесь

Агата

Тарэза

Старшы міліцыянэр.

Міхась Грак—старшыня сельсавету.

Ігнат—контрабандысты.

17

FOR THE YEAR 1880

THE BOARD OF DIRECTORS

OF THE

AMERICAN

SAVINGS BANK

OF

NEW YORK

AND

THE

TRUST COMPANY

OF

NEW YORK

AND

THE

SAVINGS BANK

OF

NEW YORK

AND

THE

TRUST COMPANY

OF

NEW YORK

AND

THE

SAVINGS BANK

OF

NEW YORK

AND

THE

TRUST COMPANY

OF

NEW YORK

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Вуліца вёскі, пад вечар. З правага боку хата Цімоха Сыча, з левага—Андрэя Залуцкага. Ганна з Юлькай ідуць па вуліцы.
Кастусь, праз вакно бацькавае хаты.

Кастусь. Ганна!

Ганна. Га? Кастусь?

Кастусь. Пачакай хвілінку. Хачу з табой пагутарыць.

Ганна (узрадаваная, нерашуча). —Са мною?.. Пагутарыць?.. Добра... (Да Юлькі). Ідзі, дачушка, да хаты! Я зараз прыду. (Кастусь зачыняе вакно. Юлька пашла).

Ганна (адна).—Няўжо-ж ён адумаўся... няўжо?

Кастусь (пераходзіць вуліцу). —Сядай..

Ганна. Ну, чаго спыніў?.. (Сядае). Кажы.

Кастусь. Чакай, зараз скажу; толькі ты выслухай, не перапыняй...

Ганна. Кажы. Слухаю...

Кастусь. Ты зараз вольная? Час маеш?

Ганна. Гэта ты дзеля гэтага мяне затрымаў, каб запытацца, ці вольная я зараз? Ды ўжо-ж,—апроч цябе нікога ня маю... Сам ведаеш, колькі год ужо, як нікога... Каму я зараз патрэбна?

Кастусь. Ды не... Я ня тое... Я... Слухай, Ганна, нам трэба канчальна пагутарыць. Чуеш? Канчальна! Я далей так жыць ня маю магчымасьці.

Ганна. А я? Я хіба маю? Аднак жыву... Кастусь, родны! Пашкадуй! Не мяне, дык дзіцянё сваё пашкадуй. Расьце яна... каторы гадоў ужо пашоў; бацька-ж ты ёй... Яна цябе бацькам называе, а падыйсьці да цябе, як да бацькі, і не адважыцца... Дзеці з яе сьмяюцца, байстручанём завуць.

Кастусь. Дзеці, што там дзеці...

Ганна. А ў хаце думаеш жыцьцё ёй? Аб сабе я ўжо не кажу, а яна чым вінна, што яе за стол разам сесьці ня пушчаюць?

Кастусь. Ат... Ведаю я ўсё гэта, ды не пра тое справа ідзе...

Ганна. А пра што-ж?

Кастусь. Не перапыйняй... Слова сказаць не дасі.

Ганна. Ну кажы... Кажы...

Кастусь. Ты... вось што... скажы... Колькі ты хочаш, каб я табе заплаціў, каб ты да мяне не чапілася?..

Ганна. Як, каб не чапілася?

Кастусь. Дык вось так. Слухай... Гэта апошняе маё табе слова.

Уваходзіць Андрэй.

Андрэй. Ганна! Чаго расьселася тут?

Ганна. Я, тата, зараз іду.

Андрэй. „Зараз іду“. Язык клепа. Пашла-б лепш карову падаіла. На матчыным карку едзеш... Абібочына!

Кастусь. Пакіньце яе, дзядзька Андрэй.

Андрэй. Пяцьдзесят гадоў я Андрэй... Пад другое байстручанё падлабуньваешся? (Да Ганны). Аднаго досыць ужо... у-у-у... Брыда!.. Цьфу! (Пашоў у вароты свайго двара).

Ганна. Чуеш?.. Праз цябе ўсё... Эх, ты доля!..

Кастусь. Ну, кінь. Не лемантуй толькі. Слухай лепш, што я кажу... Гэтак далей нельга...

Ганна. А калі было магчыма? Кастусёк, ажаніся са мной, я-ж цябе кахаю...

Кастусь. Зноў сваё—ажаніся. Тышчү разоў чуў я гэта... Кахаю... Ды што мне з твайго каханья? Ты вось што: кінь дурэць, ты паслухай лепш разумнай дарады.

Ганна. Якая тут можа быць дарада...

Кастусь. Кажы... колькі хочаш?

Ганна. Нічога я не хачу! Начорта мне твае грошы? Хацела-б я тваіх грошай, дык даўно-б у суд падала, лямэнты-б з цябе высудзіла без твае ласкі. Каму я патрэбна з грашыма тваімі?

Кастусь. Э, нішто. Будуць грошы, дык і жаніх знойдзеца: на грошы кожны ласы. Гэта цяпер на цябе ніхто не паквапіцца, калі ўвесь пасаг—адна цялушка, а каб мела каня, дык даўно-б аматар знайшоўся.

Ганна. Ды пасья-б увесь век папракаў. Ведаю я гэтых аматараў, каб ім скрозь зямлю прайсьці... Ажаніся, галубок! Пашкадуў!..

Кастусь. І зноў! Ды не магу я; каб мяне ўся
вёска на сьмех падняла: напляваў, а пасья лізаць...
колькі год прайшло ўжо... Сама ведаеш; каб не
вайна—ажаніўся-б я тады з табой, а пашоў на вай-
ну, час прайшоў, а цяпер... Ды што там гутарыць...

Ганна. Не, ёсьць аб чым!

Кастусь. Што там „ёсьць“. Адна ты такая, ці
што? Зірні навакол: мала дзевак з дарослымі ўжо
дзецьмі па хатах сядзяць. Не адна ты ў такім стане:
вайна... Вайна ўсяму прычынай.

Ганна. Нехта ваяваў, а я пакутваць.

Кастусь. А што-ж ты хацела, каб я пакутваў?..
Э, ды што там гутарыць: не патрэбна ты мне ця-
пер дый усё тут.

Ганна. Дзіва, цяпер не патрэбна, а тады па-
трэбна была!.. Цяпер іншую знайшоў!.. Толькі
памятай, што ўсёроўна, пакуль дзіцянё жыць будзе,
з другою ты не ажэнішся, а ажэнішся—дык жыцьця
мець ня будзеш, як ня маю я яго зараз... Мой ты
будзеш, альбо нічый!

Кастусь. Ня буду я тваім; ды ня век тваё
байстручанё жыць будзе... падохне як-небудзь.

Ганна. Га! ты-б хацеў, каб падохла... Байстру-
чанё, а хто вінен, што яно гэткае? Ты... ты-ж бацька.

Кастусь. А ты дасьведчы.

Ганна. І сьведчыць ня трэба—ўся вёска ведае,
што тваё.

Кастусь. Дык, ты, значыцца, ня згодна?

Ганна (выходзіць). І не згаджуся ніколі... (Цімох праз вакно хаты).

Цімох. Кастусь, кінь ты гутарыць з гэтай па-скудай!.. Чаго ты сябе на сорам выстаўляеш... Хочаш, каб уся вёска зьбеглася на вас глядзець. Каторы раз я табе кажу: кінь ты гэтыя размовы; хіба з ёй да ладу дойдзеш?

Кастусь. Добра вам казаць, а мне што рабіць?..

Цімох. Сам вінаваты. Казаў я табе тады: не цягайся за гэтай шлюндрай; ня слухаўся мяне—вось цяпер і маеш.

Кастусь. Ды кіньце вы старое ўспамінаць... Досыць з мяне вашых маралаў... Каб не вайна ды не рэволюцыя...

Цімох. Дык што? Ажаніўся-б з ёю тады, а як-жа... хіба каб я памёр толькі. (Зьдзекаючыся). А як-жа... чым не дзяўчына. Пэўна, што дзяўчына, калі кабетай зрабілася.

Кастусь. Кіньце вашыя кпіны, не да жартаў мне цяпер.

Цімох. А мне да жартаў... Зьвязаўся з гэтай галотай... Жаніцца даўно пара... Гаспадыня ў хату патрэбна; а цяпер на, зьеш!.. (Робіць кукіш). Ых! Ня бачылі-б мае вочы... Якая добрая дзяўчына з пасагам цяпер за цябе пойдзе. Наварыў сабе піва.

Уваходзіць поп Сапрон.

Сапрон. За што гэта, Сыч, свайго сына прабіраеш? Нездаволены чым?

Цімох. Ды справа, бацюшка, старая; самі ведаеце. Папутаў яго нячысты з гэтай жабрачкай Ганнай... Адну хвілінку, бацюшка! (Хаваецца).

Сапрон (да Кастуся). Што, у суд падала? Алімэнтаў даходзіць?

Кастусь. Ды якія там ляменты, жыць не дае, сьвет завязала...

Сапрон. Жаніцца табе трэба, Кастусь!

Кастусь. З ёй?..

Сапрон. Пашто... З другою: вось тады яна і супакоіцца; зразумее, што гэткая воля божая. Што грэх яе, а за грэх і пакутваць трэба.

Уваходзіць з варот Цімох.

Кастусь. Ды дзе яна зразумее. Жыцьцё атруціць...

Сапрон. Увешчаваць трэба.

Цімох. Можа-б вы, бацюшка, узялі-б на сябе фатыгу пагутарыць з ёй ды з бацькам яе. Яж-бы 50—100 рублёў не пашкадаваў, каб толькі яна раз назаўсёды ад нас адкараскалася; ды і вам-бы ўжо, бацюшка, добра падзякаваў.

Сапрон. Гэта трэба падумаць, разважыць...

Цімох. Аднак, чаго-ж мы тут на вуліцы стаім: заходзьце, бацюшка, у хату—там і пагутарым.

Сапрон. Ну, што-ж, можна...

Цімох (расчыняючы калітку). Калі ласка. (Ціха да Кастуся). Ну, вось, можа і паможа як-небудзь справу ўлатвіць. (Ідзе ўслед за Сапронам).

Кастусь. Эх, каб дапамог. (Сядае спахмурнела на прызбу).

З-за хаты Андрэя выходзяць некалькі хлапцоў і дзяўчат.

Лявон (да Пронкі). А вось, Пронка, і твой каханы сядзіць, галаву зьвесіўшы.

Пронка. Такі самы мой, як і кожнай.

Алесь. Відаць, моцна яго ўшчаміла, калі такі сумны.

Наста. Глядзі—самога ўшчэмяць, не такі яшчэ будзеш.

Тэкля. Ушчаміла яго,—толькі ня Пронка, а іншая.

Алесь (да Кастуся). Што нос на квінту павесіў?

Кастусь. На якую там яшчэ квінту...

Лявон. Ды гэта ўжо так гаворыцца. Алесь-жа заўжды што-небудзь утне.

Тэкля. І ты-б утнуў, каб тнулася.

Лявон. Глядзі, каб і табе ня ўтнуў.

Тэкля. Дурны! Адчапіся!..

Кастусь. Ого, ужо сварыцца пачалі! Прануся, сядай! Сядайце, хлопцы!

Наста. А нас і не запрашаеш...

Лявон. Якія там вам яшчэ запросіны; хош сядай—хош не. (Сядае).

Тэкля. Пусьці мяне сюды, я ля Кастуся хачу.

Лявон. Захацелася кабыле воцату. Сюды хадзі, да мяне.

Тэкля. А зярнятак дасі?

Лявон. Дам ужо, толькі ўгаманіся.

Кастусь (Пронцы, якая сядзіць побач яго з краю). Пра-
нуся!

Пронка. Чаго?

Кастусь. Я хочу з табой пагутарыць.

Пронка. Ведаю я твае гутаркі...

Алесь (да Кастуся і Пронкі). Шэпты хату губяць.

Наста. Дурны! Тут-жа ня хата, а вуліца.

Алесь. Усёроўна.

Кастусь. Як для каго...

Алесь. Для мяне, прынамсі.

Кастусь (да Пронкі). Я пайду да хаты, ты
застанься, а як пойдучь яны, дык я выйду.
Добра?

Пронка. Паглядзім...

Лявон. Што глядзець будзеш?

Пронка. Як цябе Наста за валасы цягаць будзе,
калі ажэнішся з ёй.

Лявон. А што—я дурны з ёю жаніцца?

Наста. Глядзі, ці пайду я за цябе.

Лявон. Пабяжыш...

Наста. А каб цябе!..

Тэкля. Дай яму ў плечы добра...

Кастусь. Ну, дык як-жа?

Пронка. Ды ідзі ўжо; застануся. (Кастусь устае
з прызбы).

Тэкля (да Кастуся). Куды-ж гэта, васпане?

Кастусь. Трэ' ісьці каня напайць.

Наста. Дык чаго-ж мы тут будзем сядзець.
Што ў нас сваёй прызбы няма?

Пронка. Пасядзем. Ногі ўжо баляць, нахадзіліся.

Кастусь. Пасядзецце: я зараз... Што-небудзь засьпяваем. (Выходзіць).

Тэкля. Ды не, лепш пойдзем. (Ціха Алесю). Ня трэба ім перашкаджаць.

Наста (да Пронкі). А ты ня пойдзеш?

Лявон. Ды што ты пытаеш: яна-ж нас толькі і цягнула сюды, каб на Сычову прызбу трапіць.

Пронка. Абы не на тваю.

Лявон. Дзе ўжо мне...

З аброўцю ў руцэ ідзе праз сцэну Аляксей.

Алесь (да Аляксея). Куды гэта ты? Далучайся да нашае гулянкі.

Аляксей. Няма часу гулянкамі займацца.

Пронка (ядавіта). Які працавіты!

Аляксей. Ды ўжо-ж... На батрацкім карку, як ты, ня еду... Сам усё. (Пашоў).

Лявон. Во зрэзаў!

Пронка (усьлед Аляксею). Можа-б і хацеў ехаць, ды кішэня ня пушчае! Зараза...

Наста. Востры на язык.

Алесь. Ды ідзем ужо, ідзем.

Тэкля. Прыходзь, Прануся, увечары да нас. (Выходзяць).

Пронка. Добра, прыду. Пашлі, дзякуй богу. Цікава, што ён мне сёння скажа... Мусіць тое, што і ўчора і заўчора... Але вось і сам.

Кастусь (вышаўшы з варот). Прануся!

Пронка. Што яшчэ?

Кастусь. Дык як-жа будзе?

Пронка. Што?

Кастусь. Ды ня кпі ды з мяне, добра ведаеш, пра што я кажу.

Пронка. А ты ўсё пра тое-ж?

Кастусь. А няўжо-ж пра што...

Пронка. Дык я гэта ўжо чула.

Кастусь. Ну, дык як-жа?

Пронка. А так—як сказала, так і будзе: пакуль ня будзеш мець паперы, што Ганна да цябе чапіцца ня будзе...

Кастусь. Паперы, паперы... Ну, што табе з тае паперы?

Пронка. Ого! Татка кажа, што толькі тое і мае моц, што на паперы. Ён нікому ніколі і фунта збожжа не пазычыць без паперы, за тое ніхто і ня скруціць.

Кастусь. Ну, а я што табе скручу?

Пронка. Ты нічога, а толькі ад яе, ад Ганны, значыцца, калі яна не адмовіцца ад усялякіх правоў на цябе, на паперы, жыцця ня будзе. Татка інакш і думаць ня хоча.

Кастусь. Ат, татка, татка, а ты сама бяз таткі... Альбо ўгаварыць татку ня можаш?.. Ты-ж мяне кахаеш?

Пронка. Кахаю...

Кастусь. Ну дык чаго-ж ты?

Пронка. А вось таго: усё павінна быць так зроблена, каб пасья някіх няпрыемнасцяў ня было, а інакш...

Кастусь. Гэтак ты мяне, відаць, і кахаеш.

Пронка. А можа не? Згодна пайсьці за цябе; а што я без пасагу, ці што?.. Апрача быдла і золата ёсьць...

Кастусь. Ды ў мяне свайго золата хопіць... Жыць я далей ня маю магчымасьці... Галавой я налажу.

Пронка. І дурны будзеш... Калі грошы маеш, дык усё зрабіць можна. Татка кажа, што з грашыма што хочаш і каго хочаш купіць можна. Ці-ж ня праўда?

Кастусь. Усё, ды ня ўсё.

Пронка. Ну, а нарэшце, як сабе хочаш, толькі пакуль ня зробіш, як татка кажа, і ня важся сватоў засылаць—гарбуза атрымаеш. А пакуль і гутарыць няма аб чым. Бывай! (Устае. Кастусь хоча яе абняць).

Кастусь. Прануся!

Пронка. Пусьці! Людзі пабачаць...

Кастусь. Не адпіхай, Прануся!

Пронка. Пасьпееш яшчэ! (Уцякае).

Кастусь (адзін). Эх, ты жыцьцё!

Уваходзіць Сапрон і Цімох.

Сапрон (падпіўшы крыху). Ну, заставайся з богам і ня тужы; як-небудзь справу ўлатвім.

Цімох (цалуючы руку). Дзякую вам, бацюшка, вельмі дзякую. (Да Кастуся). Адвітайся-ж ты хаця з бацюшкам.

Кастусь. Усяго добрага, бацюшка. Я ўжо на вас спадзяюся. (Цалуе руку).

Сапрон. Спадзявайся, спадзявайся. Бог паможа—і справу ўлатвім... Ніхто, як бог (спаткнуўся), а чорт... (Зьнікае).

Цімох. Абяцаў пайсьці ўгаварыць Ганку.

Кастусь. Грошай шмат узяў?

Цімох. Пакуль-што пяць рублёў, а пасья яшчэ смактаць будзе.

Кастусь. Не шкадуйце грошы...

Цімох. На зямлі не валяюцца і ў лесе не растуць...

Кастусь. Дзеля нас вырастуць.

Цімох. Ці ня ты толькі іх пасееш?

Кастусь. Ня я, дык Мікіта Крук.

Цімох. Га! Добра што ўспомніў пра Мікіту...

Кастусь. А што?

Цімох. Ды тое, што зараз табе трэба ехаць да яго па тавар.

Кастусь. Эх, ня хочацца мне нешта сёньня!

Цімох. Можа і мне што ня хочацца.

Кастусь. Усю ноч ня спаць: дваццаць вёрст туды, дваццаць назад; трэсьціся па карчох.

Цімох. Не растрасешся. За ноч якраз пасьпееш. А ён прасіў сёньня быць.

Кастусь. Ды можа яму не перанесьлі яшчэ.

Цімох. Калі казаў, што будзе, дык будзе. Ігнат яму абяцаў, а гэта не такі чалавек, каб падманіць.

Кастусь. Ігнат?..

Цімох. Так, сам Ігнат, а гэты што хочаш і калі хочаш праз граніцу перанясе, будзь пэўны. Ну, хадзем... (Вышаў).

Кастусь. Эх, каб ён маю бяду адгэтуль вынес. (Задуменна) А мо' і вынясе?. (Гойстра). Ну, пачакай, Ганначка!.. Пачакай і ты, байстручанё!.. (Хутка выходзіць).

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Хата палясоўшчыка Мікіты Крука. Ноч. Гарыць газьніца. Вокны пазавешаваны коўдрамі. Кастусь, Мікіта і Ігнат сядзяць і выпіваюць. Кукса прыткнуўся да стала. Слухае. Параска соваецца на хаце і час-ад-часу далучаецца да агульнае гутаркі. Усе крыху падпіўшы.

Кастусь. Дык, значыцца, згода?

Мікіта. Ды ўжо-ж... Заўтра ўвечары буду.

Кастусь. Заўтра самы раз: усе на фэст папруцца.

Ігнат. Вядома: менш людзей — менш вачэй.
(Налівае і дае Куксе). Пі! (Кукса п'е).

Параска. Дагаварыліся?

Мікіта. А што тут дагаварвацца?

Параска. А на мой розум, дык дарма ты, Кастусь, усё гэта.

Кастусь. А што тут інакш зробіш? Парайце.

Параска. Прыціснуў-бы дзе-небудзь малую, ды ўсё.

Кастусь. Дачка яна мне ўсё-ткі.

Параска. Дачка! Што там дачка!

Кастусь. Думаў ужо, цётка... не магу.

Параска. Як уважаеш...

Мікіта. Ды дзе яму... (Да Кастуся), Сьлімак...
(Да Куксы, які не дапіў да дна шклянку). Чыста піць трэба, дурніца! (Выплёхвае рэшту гарэлкі яму ў твар).

Кукса. Пячэцца! Гы-гы... (Усе рагочуць).

Мікіта. Пячэцца... Паненку табе заўтра прывязу, будзеш пасьціць да наступнага прыходу Ігнася.

Кукса. Паненку? Гы-гы...

Ігнат. Здаволены... ых ты, пачвара!...

Кукса. Пачвара, ды табе ня пара.

Ігнат. Ды дзе ўжо мне з табой раўняцца.

Мікіта. Кінь ты з ім гутарыць: пі вось лепш, бо хутка і ісьці ўжо трэба.

Кастусь. Дык глядзі-ж, Мікіта, я на цяб пакладаюся.

Мікіта. Ды будзь пэўны. Groшы толькі прыгатауй. Будуць грошы—будзе і справа.

Кастусь. Аб грошах не клапаціся, зробіш справу, дык атрымаеш.

Ігнат. А мо' яшчэ і справы ніякай ня трэба будзе рабіць?

Параска. Чаму ня трэба?

Ігнат. Чаму?.. Чулі-ж, пэўне, Кастусь казаў, што поп зьбіраецца Ганну, ці як яе, угаварыць. Угаварыць, дык начорта тады нам у гэту багну лезьці.

Мікіта. Угаварыць... Дрэньства! Угаворыш бабу... Ведаю я гэтую ўроду бабскую... Бывай здароў! (П'е). Сваю лярву меў: скарылася, толькі ў труну лёгшы. Лепш з чортам знацца, як з бабай.

Дзяржаўная
бібліятэка БССР
імя У. І. Леніна

Параска. Не скарылася, бо ня ўмеў да рук прыбраць.

Мікіта. А як-жа...

Кастусь. Ды ўжо мусіць добра прыбіраў, калі на той сьвет прыбраў.

Мікіта. А гэта таксама не твая справа.

Ігнат. Годзі ўжо. Сварыцца зараз пачняць. (Налівае). Пеце вось лепш.

Кастусь. Бывай здароў! (П'е).

Мікіта. Бывай! (П'е).

Кукса. А мне чарачку, гы-гы...

Кастусь. Бач ты—разахвоціўся...

Кукса. А што-ж: я дурнейшы ад цябе? Гы-гы...

Ігнат. Вядома... Хіба ён смаку ня ведае, ці што? Праўда, Кукса?..

Кукса. Праўда, гы-гы. (П'е). Праўда, ух!..

Ігнат. Разышоўся...

Кукса. І разышоўся, гы-гы...

Мікіта. Ну, ты ня надта разыходзься. Ідзі лепш тавар Кастусю ў воз пакладзі.

Кастусь. Я сам...

Мікіта. Чаго там сам, лепш ад яго не пакладзеш. (Да Куксы). Ну, пашоў!..

Кукса. І пашоў, і знайшоў...

Мікіта (да Кастуся). Перакулім?

Параска. Ды годзі ўжо вам піць... Ня пі, Кастусь, ачмурыш гарэлкай галаву, пасья яшчэ з таварам угрузьнеш дзе...

Мікіта. Чаго там, ня першы раз яму.

Параска. Ня першы... Каля Бярэжжа вельмі небяспечна. Разьвялося цяпер гэтых парубеньнікаў, каб на іх звод... (Да Кастуся). Сам кажа, што апошні раз ледзь ня ўгруз, а зловяць, дык па га-лоўцы не паглядзяць за контрабанду.

Кастусь. Ня зловяць...

Параска. Злавіць ня зловяць, а з цьвярозай галавой лепш. (Да Мікіты). А ты таксама кінь ужо жлукціць: заўтра ў лес на абход ісьці трэба...

Мікіта. Што там абход!..

Параска. А тое, што цацкацца ня будуць... За лесам ня будзеш даглядаць, дык папруць са службы.

Мікіта. Не папруць...

Параска (гіранічна). Так, няньчыцца з табой будуць... Была ўжо парубка.

Мікіта. Абгарэзіліся, ды нічога: злаўлю аднаго, дык сотні ахвоту адаб'ю ў мой абход лазіць.

Параска. А пакуль зловіш...

Мікіта. Ды адчапечся, нарэшце! Слата!..

Кастусь. Але-ж... годзі ўжо, цётка! Ня будзеш больш піць.

Мікіта (гіранічна). Рахманы... Ня дзіўлюся, што і Ганна цябе так прыціснула...

Кастусь. Ды досыць аб гэтым. Трэ' ўжо ехаць.

Ігнат. Так, час ужо і мне зьбірацца: пакуль цераз рубеж перабяруся, дык і днець пачне...

Кастусь (да Мікіты). Дык значыцца заўтра?

Мікіта. Заўтра, заўтра... Прыгатуй толькі грошы.

Ігнат. І мае таксама яму аддасі.

Уваходзіць Кукса.

Кастусь. Добра... (Да Куксы). Упакаваў?..

Кукса. Эгэ...

Кастусь. Ну бывайце!

Мікіта. Хадзем; каня табе завярну.

Ігнат. Бывай!

Параска. Глядзі асьцярожней; не пападзіся.

Кастусь. Пэўны будзьце.

(Выходзіць з Мікітам).

Ігнат (услед яму). Дурны!.. Уліп з дзеўкай, а цяпер круціцца.

Параска. А табе прыбытак...

Ігнат. Ды і вам ня страта...

Параска. Ня страта, ды і небясьпекі шмат Табе што. Перацягнеш Юльку—гэтую самую Карусёву дзяўчынку за кардон, аддасі куды ў падпаскі, ды і ўсё, а тут вось напрабуй скрасьці яе ды захаваць, пакуль прыдзеш за ёй.

Ігнат. Э глупства!.. Хто там надумаецца шукаць яе за дваццаць вёрст, ды сярод лесу? Ды і грошы ня роўныя.

Кукса. Грошы, грошыкі... гы-гы...

Параска. А табе што за справа да грошай?..

Ігнат. Любіць, відаць... (Да Куксы). Любіш грошы?

Кукса. Groшы любіць кожны і мужык, і пан
вяльможны... гы-гы...

Ігнат. Складна гаворыць, дарма, што дурань.

Уваходзіць Мікіта.

Параска. Паехаў ужо?

Мікіта. Ды пэўна, ня спаць паклаўся.

Ігнат. Ну трэ' і мне выбірацца. (Апранаецца).

Мікіта. Так, час ужо.

Ігнат. Ну заставайцеся здаровы!

Параска. Шчасліва!

Мікіта. Дык у нядзелю?

Ігнат. Уначы... Бывайце!.. (Выходзіць).

Мікіта (да Куксы). Зачыні ідзі дзьверы. (Кукса ідзе)

Параска (да Мікіты). Давай грошы!

Мікіта. Скрынку дастаньце.

Уваходзіць Кукса.

Параска. Замкнуў?

Кукса. Эгэ...

Параска (ідзе да печкі, выцягвае палову цагліны і з
дзіркі дастае скрынку). Колькі даў?

Мікіта. Сто восемдзсят...

Кукса. Groшыкі... гы-гы...

Параска. Groшыкі... (Адчыняе скрынку).

Мікіта (дастае з кішэні закручаныя ў хустку грошы,
раскручвае). Гузікі...

Кукса. Шмат... шмат... (Хоча запхнуць у скрынку руку).

Параска. Ня лезь!

Мікіта. Куды сунеш?..

Кукса. Хаця памацаць... гы-гы...
Параска. Яшчэ чаго! Жоўценькія...
Мікіта. Моц!.. ха-ха... А колькі гэта кашта-
вала?..
Параска. Працы!
Кукса. Крыві! гы-гы... Вось гэты, вось... Уце-
кача памятаеш? гы-гы.
Мікіта. Знайшоў што ўспамінаць...
Кукса. Прасіўся... гы-гы...
Параска. Кругленькія, цёпленькія... ха-ха!..
Мікіта. Ды з імі холадна ня будзе...
Кукса. А вось гэты, гэты; вялікі...
Параска. Не чапай!
Кукса. Крышачку: тут-жа і мая частка.
Мікіта. Якая твая частка?
Кукса. Маленькая... Хаця патрымаць... гы-гы-гы...
Параска. Ня дам... Мае, мае грошыкі... Як
будзе поўная скрынка, дык...
Мікіта. Другую захочаце мець...
Параска. Другую, трэцюю...
Кукса. Усім па скрыначцы... гы-гы...
Мікіта. Каму гэта ўсім?..
Кукса. Усім—і мне... гы-гы...
Мікіта. І табе?..
Параска. Нікому, нікому ня дам, мае, усе мае.
Мікіта. Годзі ўжо дурэць... Нідзе ня дзенуцца;
усім хопіць.
Параска. Хопіць, хопіць; а што за іх можна, што
можна!.. Га! ня дарма я ўсё жыццё на іх паклала.

Мікіта. Так, паклалі, а хто здабываў іх?..

Параска. Шмат-бы ты іх здабыў, каб я цябе не накіроўвала.

Мікіта. Накіруеце калі-небудзь на шыбеніцу ці кулю.

Параска. Не, не... Я не накірую...

Мікіта. Ды годзі ўжо... Хавайце вось лепш!

Кукса. Давайце мне пагуляць з імі.

Параска. Ня руш!..

Мікіта. Чаго там гуляць... Дурань!

Кукса. Адсып мне маю частку, я асобна буду хаваць...

Мікіта. Якую там тваю частку?

Параска. Што?

Кукса. Вы-ж абяцалі... гы-гы...

Мікіта. Чаго?

Параска. Што надумаў? Што?..

Мікіта. Хавайце! Яшчэ чаго... Дурніца!.. Сыты, цёпла, чаго табе яшчэ? Частку!.. (Параска хавае грошы).

Кукса. Браток, грошыкі прыгожыя... гы-гы...

Мікіта. Прыгожыя, прыгожыя, толькі надта на іх не пазірай—зашкодзіць...

Кукса. Зашкодзіць—нехта зводзіць... гы-гы...

Мікіта. Хто каго зводзіць, што пляцеш?..

Параска. Не выскаляйся, зараза!..

Мікіта. Ідзі лепш каню аўса засып—заўтра паеду... Чуеш?

Кукса. Аўсом трактуеш?.. гы-гы...

Параска. Ідзі ўжо, ідзі, калі кажучь...

Кукса. І пайду, нешта там сабе знайду... (Выходзіць).

Параска (усьлед яму). Ідзі—знойдзеш...

Мікіта (пасля хвіліны паўзы, замыкае дзьверы). Так лепш. Не падабаецца мне ён апошні час... ці зусім здурэў, ці занадта разумным зрабіўся... а мо' і ня быў ніколі дурнем.

Параска. А хто яго ведае, мо' толькі прыкідаецца, ды што ты з ім зробіш... Сядзіць няшчасце ў хаце.

Мікіта. З ім нічога, а грошы трэ' перахаваць у іншае месца. Нешта шмат ён пачаў гутарыць аб іх.

Параска. Даўно табе казалы, што ня трэба, каб ён ведаў, дзе грошы схаваны.

Мікіта. Даўно... сам ведаю, ды ўсё...

Параска. Што там усё?..

Мікіта. Даставай скрынку. (Бярэ нож і выймае з падпечку цагліну, другую, робіць схоў, куды і хавае пасля грошы). Да часу тут схоў зраблю, а пасля лепшае месца надумаем.

Параска (дастае скрынку). Глядзі, абнюхае...

Мікіта. Па нюхаўцы атрымае... Цацкаецца вы з ім вельмі, вось што.

Параска. Ды хто з ім цацкаецца? Дурны ён, што з яго возьмеш?

Мікіта. Увядзе калі-небудзь са сваёй дурнотай. На мой-бы розум прыціснуць яго час ужо; усёроўна карысьць ад яго малая.

Параска. Пабойся ты бога...

Мікіта. Вы яго надта баіцеся...

Параска. Брат-жа ён табе.

Мікіта. Што там брат, не ўсёроўна?

Параска. Вядома, што не...

Мікіта. Што там вядома... Ды пакуль-што ня варта аб гэтым шмат гутарыць... Час пакажа...
Давайце!..

Параска. На, маеш. (Дае яму скрынку).

Мікіта (хавае яе). Ну, вось, здаецца, бясьпечней будзе.

Параска. Хай шукае сваю частку...

Мікіта. Хай лепш ня надта... (Адмыкае дзьверы).
А вы за ім усё-ткі даглядайце.

Параска. Не клапаціся...

Мікіта. Ды я надта не клапачуся, а толькі калі што, дык вам-жа горай будзе.

Параска. Ты гэта пра што?

Мікіта. Ды пра тое... Навокал лес; да бліжэйшай вёскі сем вёрст, калі хто і памрэ, ніхто не пацікавіцца—ад чаго...

Параска. Мікіта!

Мікіта. Гэта я так; дзеля ўсялякага выпадку...

Параска. Гэта ты мне гэтак гаворыш?

Мікіта. Ды, пэўна, ня печцы... Ды годзі ўжо...

Уваходзіць Кукса.

Мікіта. Засыпаў аўса?

Кукса. Эгэ...

Параска. Спаць кладзіся... (Да Мікіты). І ты
кладзіся.

Мікіта. Ня хочу... Дайце гарэлкі...

Параска. Чаго?

Мікіта. Гарэлкі!

Параска. Смалы табе!

Мікіта. Пагавары ў мяне... Зараз-жа!..

Параска. На, пі ўжо, каб ты апрогся!.. Сынok!..

Мікіта (налівае шклянку і п'е).

Кукса (пагладжваючы тое месца, дзе былі схованы грошы).
Грошыкі... гы-гы... Грошыкі... гы-гы...

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ТРЭЦЯЯ

Хата Андрэя. Вечарэе... Андрэй прыбіраецца на фэст. Толькі-што скончыў галіцца.

А н д р э й (паціраючы падбародак). Здаецца нішто...

Уваходзіць Грыпіна з даёнкай.

Грыпіна. Мала, нешта, малака стала даваць наша Падласка.

А н д р э й. А з чаго ёй шмат даваць? Амаль на аднэй пашы' жыве. (Чуваць голас Ганны: „Юлька, Юлька, дзі да хаты!..“).

А н д р э й. Ганна застанеца ў хаце?

Грыпіна. А каму-ж больш... А дзе Ляксей?

А н д р э й. Пашоў да Грака, бутэльку пад гару пазычыць, ці што...

Грыпіна. Ото лабатрос... Толькі і думае, як-бы на фэсьце нажлукціцца, ды за дзеўкамі пацягацца.

А н д р э й. Нішто... Хлапец ён працавіты. Ды на тое-ж і фэст, каб пагуляць.

Уваходзіць Ганна з Юлькай.

Ганна. Ну, ідзі, ідзі-ж...

Юлька. А мы, мамка, на фэст пойдзем?

Андрэй (гіранічна). Бач ты, і ёй на фэст захацелася... Відаць, у матку ўрадзілася—гуляць аматарка.

Ганна. Ды кіньце вы да дзіцяці чапляцца.

Андрэй. Кіньце, кіньце!.. Расьце на лес глядзячы... Хлеб толькі травіць...

Ганна. Ня ваш, а мой!.. Сама на сябе зарабляю...

Андрэй. Заробкі твае... (Пашоў з хаты).

Грыпіна. Ды дось вам ужо спрачацца. (Да Ганны) Прыбярэ ў хаце... Падласцы пасьяла дасі травы.

Ганна. Добра... Дзіцяці вось толькі есьці дам.

Грыпіна. На, дай ёй: Хай зьесьць, пакуль старога няма ў хаце... (Дае скварку з патэльні). Дзіцяці—хочацца; нябось смачнага.

Ганна. Дзякую вам, мамка! (Да Юлькі). На, дачушка, падзякуй бабку!

Грыпіна. Ну, ну, бабку... Стары пачуе, дык дастанецца за бабку.

Ганна. Эх, жыцьцё! (Да Юлькі). Бедная ты мая... Вазьмі-ж хлеба кавалачак. (Дае ёй кавалак хлеба). Смачна?

Юлька. Смачна... Мамка, а чаму гэта мне ня можна бабку называць бабкай?

Ганна. Дурненькая ты мая...

Уваходзіць Андрэй.

Ганна (да Юлькі). Ну ідзі сядзь, сядзі ціханька. (Падштурхвае яе да ляжанкі).

Андрэй. Старая, усё на воз ужо паклала?

Грыпіна. Усё.

Андрэй. Трэ́ будзе ўжо хутка і ехаць, бо пакуль зацягнемся на нашай клячы, дык і раніца будзе. Ды і хмара надыходзіць; уначы навальніца будзе. Трэба за пагодай выбрацца.

Грыпіна. Я зараз; пайду толькі ў камору пераапануся крыху... (Да Ганны). Падмяці хату... (Выходзіць).

Ганна (бярэ венік). Зараз...

Андрэй. Дваццаць разоў ёй трэба казаць... Уломіна!..

Уваходзіць Ляксей.

Аляксей (апануты па-святочнаму). Ганна! Пазыч саракоўку.

Ганна (падмятаючы хату). Што, не хапае грошай на самагон?

Аляксей. Ды ты не сварыся, пазыч—аддам.

Ганна. Калі там аддасі?.. Ведаю я цябе...

Аляксей. Дальбог-жа аддам!

Ганна. А колькі ў цябе ёсьць?

Аляксей. Было паўрубля, ды бацька даў дзве залатоўкі...

Ганна. Ну, і хопіць з цябе... І за гэтыя грошы нап'ешся, ды яшчэ паб'ешся. Успомні, як летась нюхаўку на бок зьвярнулі.

Аляксей. Мой нос ня твой... Пазыч...

Андрэй. Ды дай яму... Аддасьць... Нідзе дзе нецца.

Ганна. Ды дам ужо, дам; пачакай толькі, пакуль хату скончу падмятаць... Не замінай!

Аляксей. Добра... (Кладзецца з ботамі на ложкак).

Ганна. Ды куды ты з ботамі на ложкак усьпёрся? Убраўся на фэст, дык ужо месца сабе ня знойдзе.

Аляксей (не зважаючы на Ганну, пахлопвае сябе па плячах). А цікава, як сёлета: я каму на фэсьце нос зьвярну, ці мне зьвернуць?

Ганна. Зьвернуць, зьвернуць, не клапаціся... Слухаць нават брыдка...

Андрэй. А што-ж бы ты хацела, каб, працуючы штодня, як скажэнны, ды не пагуляць раз у год?

Ганна. Добрая гульня, што панапіваюцца, ды морды адзін аднаму паразьбіваюць.

Аляксей. Разаб'юць, дык загоіцца.

Андрэй. Вядома лепш, чымся вашыя гульні... Калі каторая нагуляе вось гэткае...

Ганна. Татка, годзі ўжо...

Андрэй. Што там годзі... Ніколі годзі ня будзе...

Уваходзяць Сапрон і Грыпіна.

Сапрон. Дзень добры ў хату!

Ганна. Дзень добры, бацюшка!

Грыпіна. Проша, бацюшка, калі ласка, проша-ж... (Да Аляксея). У, ляжыць, як завала!

Андрэй. Што-ж гэта, бацюшка, завярнулі ў нашу хату?

Грыпіна. А ў нас і пачаставаць вас, бацюшка, няма чым.

Сапрон. Ня трэба, мілая, ня трэба... Не дзеля пачастунку прышоў я да вас.

Аляксей. А дзеля чаго-ж?
Грыпіна. Маўчы ты, брыдота! Не зважайце, бацюшка, на яго, сядайце...

Сапрон. Моладзь... пасталеюць, паразумнеюць. Абавязак мой пастырскі, як я айцец ваш духоўны, загадуе мне зайсьці ня толькі ў багатую, але і ў бедную хату.

Аляксей. Пляце... (Устае з ложка і хоча выйсьці з хаты).

Сапрон (уздыхаючы). Э-эх, Андрэй! Дрэнна выхоўваеш ты сына!

Андрэй (неахвоча). Ды хто-ж яго...

Аляксей (спыніўся ля дзвярэй з кепікамі). Глядзецце, тата, зараз курыцай адпакутваць прыдзецца!

Грыпіна (злосна). Ідзі ты лепш з хаты!

Сапрон. А хоць-бы і курыцай! Грэх замаліць трэба. А хто за яго бацькаўскі грэх памоліцца, як ня я?!

Аляксей. Во, во! Я й кажу.

Сапрон (з дакорам). Кажаш... У касамол ужо ўпісаўся!

Аляксей. А вось разьбяруся, што да чаго, дык пэўна ўпішуся.

Сапрон. Так, так!.. Гані сябе і бацьку ў пекла чарцям на радасьць... У-ух! Касамол!

Аляксей. Ды ўжо-ж ад комсамолу больш карысьці, чымся ад вас. (Выходзіць).

Грыпіна (з жахам). Ляксей!

Аляксей. Э! (Пайшоў).

Грыпіна. Даруйце, бацюшка!

Сапрон (ня слухаючы яе, да Андрэя, з дакорам). Вось і прыдзі да цябе даведацца, як жывеце, як бог вас мілуе.

Грыпіна. Якое нашае жыцьцё, бацюшка!

Андрэй. Тут і пытацца няма чаго, самі ведаеце.

Сапрон. Так, так... Дачка вось у цябе.

Андрэй. А, бацюшка, і не кажэце, адно ня-шчасьце... Сядзіць у хаце, а якая ад яе карысьць. Прымака браць, ці што, калі самім па вясне есьці няма чаго.

Сапрон. А час ужо-б было гэтую справу скончыць...

Андрэй. Ды што вы, бацюшка, з ёй зробіце, калі яна ўпёрлася і ні з месца... Усё чакае, што ён з ёю ажэніцца...

Ганна. Тата, ды досыць ужо гутарыць аб гэтым.

Сапрон. Не, дарма ты гэтак, Ганна, кажаш... Трэба гутарыць, і ёсьць аб чым... (Чуваць, далёкі яшчэ, удар грому). О, господзі! (Жагнаецца). Прэлюбодзеяніе—грэх вялікі, вяліка за яго і кара божая... Але кожны грэх можна іскупіць...

Грыпіна. Ды як тут яго ўжо скупіш? Справа скончаная. Вось лепш угаварэце вы яе, бацюшка, каб яна не спрачалася, а падала ў суд на шалахвоста гэнага... Цяпер-жа такі закон ёсьць, што нейкія ляменты прысуджаюць за дзіця, каб, значыцца, плаціў да сталага ўзросту...

Сапрон. Э... не... Навошта па судох цягацца, ды і няпэўная гэта справа.

Андрэй. Чаму няпэўная?

Сапрон. А таму, любы мой, што ніхто ня ведае, ці ўмацуюцца гэтыя законы... Улада савецкая на ладан ужо дыша, загіне, ну і што тады твае аляменты, калі новая ўлада ды новыя законы будуць?

Андрэй. Дармо! Улада, як мне здаецца, узмацняецца, а ня гіне.

Грыпіна. А хто-ж яго ведае... Парадзьце, бацюшка, вы, як на ваш розум лепей.

Сапрон. Ды што-ж... парадзіць нятрудна... Сыч Цімох чалавек добры...

Андрэй (саркастычна). Але-ж добры...

Сапрон. Добры, мілы, добры!.. Ты вось яго зямлю арэш...

Андрэй. А што-ж—ён мне яе даў? Забрала ўлада ды дала мне, каб з голаду ня спух... Сам-бы ён на могільніку тры аршыны пашкадаваў-бы даць.

Сапрон. А вось ты і мыляешся, і зусім ён не такі благі, як гэта табе здаецца. Вось ты вазьмі, разваж: сына яго тут толькі віна? Не. І яна вінавата, і яе грэх тут, ды невядома, хто больш і вінен... Можа яна, забыўшы божы закон, на багацьце яго паяглілася, думала захапіць, аж вунь як вышла...

Ганна. Ды ня яглілася я на ягонае багацьце ніколі...

Сапрон. Ня ведаю, мілая, ды і нікому няведама... Вось можа бог яе за гэта і пакараў... Дзе-

сятую запаведзь парушыла... А Цімох на гэта не
зважае; хоча ёй яшчэ дапамагчы, хоча грошай ёй
даць... Вось бачыш, які Сыч чалавек...

Андрэй. Так... але што ён за гэтыя грошы
атрымаць хоча...

Сапрон. Ды нічога... (Удар грому).

Ганна. Так, нічога. Ён-жа хоча, каб я призна-
лася, што Юлька—не ягонае дзіця... Ды што я вам
кажу аб гэтым, дзеля гэтага, пэўна, і прышлі.
Зарабіць на гэтым хочаце. Карціць вам прадаць
мяне з дзіцянем!

Грыпіна. Ганна! Апамятайся, што ты кажаш?
Выбачце яе, бацюшка! Сама ня ведае, што вярзе.

Сапрон. Нічога, Грыпіна, нічога. Набалела ў
яе, відаць, на сэрцы, ну і кідаецца, не зважаючы
на каго.

Грыпіна. Але-ж праўду кажаце, бацюшка. (Да
Ганны). Падзякавала-б, а яна...

Сапрон (да Ганны). Вось ты мяне абразіла, а за
што? Я ня крыўджуся. Не! Госпада нашага Ісуса
хрыста разбойнік на крэсьце паносіў і не папаў у
царства божае... Ты-ж не мяне, а сан мой абразіла,
а гэта грэх... Падумай аб гэтым... Вось і ўсё так...
Цяпер я ясна бачу, што Сыч не вінаваты, а ты,
толькі ты... Натура ў цябе дрэнная. Ё не злаваць
ты на яго павінна, а падзякаваць, што ён дапа-
магчы табе хоча... Паслухайся маёй дарады... Ня
губі сябе з дзіцянем і Кастуся ня губі.

Андрэй. Загубіш яго...

Сапрон. Усё быць можа; а што, калі ён у распачы, што яна жыцьцё яму завязала, ды рукі на сябе наложыць. Што тады? Яна перад богам на тым сьвеце, як забойца, адкажа, а забойства—найвялікшы з грахоў. (Гром). Вось бачыш. Чуеш?

Ганна. Дык што-ж мне рабіць?

Сапрон. Паслухайся маёй дарады, і ўсё добра будзе...

Грыпіна. Але, дурніца! Паслухайся, што бацюшка табе кажа... Вазьмі ад Сыча грошы...

Сапрон. Вось ты, Грыпіна, разумна кажаш. (Да Гаьні). Паслухайся сваёй маткі і...

Андрэй. Кіньце, бацюшка. Нічога з гэтага ўсёроўна ня будзе.

Сапрон. Як?

Андрэй. А так, пакуль гаспадар я тут, пакуль дачка яна мне, дык сорам яе Сычы за грошы ня купяць. Калі возьме яна грошы ад іх, дык сама, бяз іхняе ласкі: па закону на выхаваньне дзіцяці, а не на тое, каб захаваць блуд Кастусёвы. Уся вёска кпіць, усе пальцамі паказваюць, а калі возьме яна ад Сыча грошы, дык ён-жа сам больш усіх пасья зьдзеквацца будзе.

Сапрон. Ня ведаю, якія тут, могуць быць зьдзекі?

Андрэй. Якія? Дзіцянё Кастусёвым лічылася, а пасья раптам за грошы невядома чым зрабілася. Дарма, бацюшка, язык мазоліць будзеце; ніколі гэтага ня будзе.

Сапрон. Дык вось ты які... І ня грэх табе, дзеля гонару нейкага дурнога, жыцьцё чалавеку атручваць?

Андрэй. А мне? Мне ён жыцьцё хіба не атруціў?

Сапрон. Дык ты помстваваць... Успомні, што господзь сказаў: удараць цябе па левай шчацэ, падстаў правую, а ты...

Андрэй. Э, бацюшка! Падстаўляйце ўжо вы, а мне і не падстаўляючы дастаецца!

Сапрон. Ой, Андрэй, пападзеш ты са сваёй натурай у пекла!

Андрэй. Не палохайце, бацюшка, бо горшага пекла, як тут, мусіць ужо і няма!..

Сапрон. Ня будзе мець душа твая спакою на тым сьвеце!

Андрэй. А тут, тут яна мае спакой?! Дачка яна мне, а лепш-бы вочы мае яе ня бачылі!.. З вока на вока застацца ў хаце з ёй не магу! Сэрца ўсё перагарэла!.. Які чорт што горшае надумае!

Грыпіна. Андрэйка!..

Андрэй. Э, кінь, старая! (Да Сапрона). Ідзеце, бацюшка! Ідзеце, калі ня хочаце што горшае пачуць!

Грыпіна. Выбачайце, бацюшка!

Сапрон. Бог выбачыць. (У бок). Бадай ты здох! Нага мая тут больш ня будзе! (Вышаў).

Ганна. Татка!

Андрэй. Жыцьцё ты мне атруціла! Мала гняце нас галеча, дык яшчэ байстручанё гэта...

Ганна. Татка, ня лайце яе; што яна вінна?..
Лайце, біце мяне; ну, я на ўсё згодна ..

Грыпіна. Андрэйка! Час ужо згадзіцца з гэ-
тым... Выбач ты яе ўжо... Ня ірві сабе сэрца!..
Запамятай!..

Андрэй. Ды хіба гэта можна калі-небудзь за-
памятаць?.. Ня думаеш аб гэтым, ну дык час і ідзе,
дзень за дзень чапляючыся, а як глянеш навокал,
дык, здаецца, сам сабе-б горла перарваў!.. Э-э-э!..
ды годзі... На кірмаш трэ' збірацца.

Грыпіна. Але-ж, трэба. (Глядзіць у вакно). А-ей,
якая хмара!

Андрэй (глянуўшы). Нішто, пройдзе міма, краем
толькі захопіць... трэ' ехаць.

Уваходзіць Аляксей.

Аляксей. Тата, запрагаць ці што? Зараз дождж
пойдзе.

Андрэй. Запрагай... (Ідзе з хаты).

Юлька. Мамка, чаго яны на нас злуюцца?..

Ганна. Дурненькая ты мая, гаротная... Эх, доля
наша няшчасная!.. І навошта я на сьвет нарадзі-
лася? І чаму я маленькая не памерла?!

Юлька. Мамка, ня плач!

Грыпіна. Супакойся ўжо... Колькі ні плач,
а як было, так і будзе.

Ганна. Мамка! Ды чым-жа я вінавата, што
звёў ён тады мяне? Чым-жа яна цяпер вінавата,
што бацькі ня мае?

Грыпіна. А чым я вінавата? Чым твой бацька вінаваты?.. Воля, відаць, боская такая.

Ганна. Ах, якая там боская воля! Злосьці ў людзей многа... Душаць адзін аднаго...

Грыпіна. А ты што: лепшая ад іншых?

Ганна. Ія, і ўсе мы гэткія. А з чаго мы лепшымі павінны быць; з галоты, з гразі гэтае. Бяда, галеча, нас звярамі парабілі. Хіба я не разумею... Эх, мамка!

Грыпіна. Ды што там разумець: вядома і чалавек, як жывёла тая, калі сыты ён, ды цёпла яму, дык і на сэрцы лагодна. Ат, ды што там гутарыць. Кінь раўці вось лепш! Можа бацьку, як выказаўся, і адляжа ад сэрца; мо' памякчэе.

Ганна. Эх, ня тое ўсё гэта; ня тое...

Грыпіна. А чаго табе яшчэ трэба? Абы ціха было, дык і добра... (Завязвае хустку).

Уваходзіць Аляксей.

Аляксей. Маці! Ідзеце на воз сядайце; ехаць ужо трэба. (Выходзіць).

Грыпіна. Зараз іду... (Да Ганны). Ну, заставайся, дачушка, з богам... Калі бацька дазволіць, куплю табе што-небудзь. Глядзі, даглядай хату...

Ганна. Добра, дагледжу...

Юлька. Прывязеце мне кірмашовага.

Грыпіна (выходзячы). Прывязу. Кладзіся вось спаць. Хаця-б не папасьці пад дождж.

Аляксей (да маці). Ідзеце ўжо? (Да Ганны). Ня сумуй! (Да Юлькі). Заставайся малое!

Юлька. Мамка, бабка прывязе кірмашовага праўда?

Ганна. Прывязе, прывязе... (Запальвае газьніцу, бо ўжо цёмна робіцца ў хаце).

Юлька. Мамка, а ты дала Падласцы травы, як бабка казалася?

Ганна. Дачушка ты мая, разумніца, успомніла, а я дык запамятала...

Юлька. А я памятаю: бабка казалася.

Ганна. Кладзіся-ж спаць. (Распранае яе).

Юлька. А ты, мамка, хутка таксама ляжаш?

Ганна. Так, хутка. (Кладзе і пакрывае коўдрай).

Юлька. А плакаць ня будзеш?

Ганна. Не, родненькая, ты мая! (Цалуе яе. Гром, маланка, ідзе дождж).

Юлька. А чаму, мамка, ты заўжды плачаш калі мяне цалуеш?

Ганна. Плачу, бо нікому не патрэбна... Што нарадзіцца мне, жыць на гэтым сьвеце ня трэба..

Юлька. Мамка, ня плач...

Ганна. Ну сьпі, сьпі, дзеткі!

Юлька. А плакаць ня будзеш?

Ганна. Не, не... сьпі (накрывае яе коўдрай). Пайду дам травы Падласцы. (Хутка выходзіць).

Сцэна хвіліну пустая. У вакне відаць твар Мікіты. Мікіта цягне за шыбу; акно адчыняецца. Хутка ўлазіць праз акно ў хату. Юлька пачула шум, усхапілася, убачыла Мікіту.

Юлька (голосна). Мамка! (Удар грому).

Мікіта (скрозь зубы). Маўчы, шчанё! (Запіхвае ёй рот анучай, закручвае ў коўдру і знікае праз вакно. Сцэна хвіліну пустая. Хутка ўваходзіць Ганна).

Ганна. Ці то мне здалося, ці гэта Юлька крычала?.. Юлька!.. (Падбягае да ложка). Юлька!.. Няма!.. А божачка, дзе-ж бы яна магла дзецца?! (Аглядаецца навокал па хаце). Юлька! (Заўважае адчыненае вакно). Юлька! Дачушка мая! (Кідаецца да вакна і няпрытомная валіцца на падлогу).

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ЧАЦЬВЕРТАЯ

Хата Мікіты Крука. Дзень. Расчыняюцца дзверы, і Параска, якая цягне за руку Юлька, упіхвае ў хату Куксу...

Параска. Ідзі, ідзі ў хату... На падворак вылез. Дурніца ты! Звар'яець з табой можна! Сказана табе з хаты ня висоўвацца, дык і сядзі, і ня рухайся.

Юлька. Цётка, пусьцеце!

Параска. А ты, зараза, чаго да яго прыстаеш, чаго просіцца з хаты?.. Пачакай, прыдзе дзядзька Мікіта, я яму скажу, будзе дзядзі.

Юлька. Цётка, не кажэце! Я буду ў хаце сядзець; ніколі ня выйду.

Параска. Ага, баішся...

Юлька. Баюся, цётка, баюся!

Параска. Бач ты, шэльма!.. Сядзі тут, і каб духу твайго ня было чуваць. (Штурхае яе).

Кукса. Ня штурхайце яе!

Параска. А ты што нос свой суеш?.. Абаронца знайшоўся!.. Глядзі ты, сам заробіш!.. Моду ўзяў. У спрэчкі лезе... Абоўтус ты няшчасны!

Кукса. Няшчасны... гы-гы... А хто мяне такім
няшчасным зрабіў?

Параска. Зачыні сваю ляпу!

Кукса. Падзякуйце Мікіту, свайго!

Параска. Кінеш ты данімаць мяне гэтым, ці
не? Га?

Кукса. Не!.. гы-гы...

Параска. Сьцеражыся ты, пачвара!

Кукса. Пачвара, ды вам ня пара!

Параска. Супакоішся ты, ці не?

Кукса. Не! Пакуль мне маю частку не аддасьцё,
не супакоюся. Ага!..

Параска. Маўчы ты лепш пра частку. Набя-
рэшся бяды; лепш не ўспамінай. Глядзі, Мікіта
жартаваць ня будзе.

Кукса. Не палохайце, не баюся!

Параска. Адвагі набраўся!..

Кукса. І набраўся! Годзі ўжо!.. Абрыдла мне
гэнае жыцьцё!

Параска. Пацярпіш...

Кукса. Годзі ўжо цярпець!.. З маленства цярплю!

Параска. Ды куды ты пойдзеш? Каму ты па-
трэбен?

Кукса. З грашыма гы-гы... З грашыма я яшчэ...

Параска. Што?.. Паглядзі на сябе... Маеш кут,
сыты, чаго табе яшчэ? Якога ражна не хапае?..
Патрэбны табе грошы!

Кукса. Гы-гы прыдадуцца... Той і харошы, хто
мае грошы.

Параска. Шалуцька!.. (Вышла).

Кукса. Нішто, аддасьце. Маё маім будзе!.. Не дзеля гэнага рызьзя дапамагаў я вам...

Юлька. Дзядзенька, я да мамкі хачу.

Кукса. Да мамкі? гы-гы... Няма мамкі.

Юлька. Дзядзенька! Завязеце мяне да мамкі... Мне нудна бяз мамкі.

Кукса. А ты мамку любіш?

Юлька. Люблю, дзядзенька! І мамка мяне любіць... Мая мамка добрая...

Кукса (прыдушана). Добрая...

Юлька. І вы, дзядзенька, добры...

Кукса. Добры?.. гы-гы-гы... Добры... гы-гы-гы...

-А ты скуль ведаеш, што я добры?

Юлька. Ня лаеце мяне, ня б'еце... Толькі вось сьмеяцца вы неяк страшна...

Кукса. І гарбаты?! Гы-гы...

Юлька. Вы добры, а вось дзядзька Мікіта і не гарбаты, а так б'ецца... Мамка, каб ведала, дык плакала-б. Мамка заўсёды, як дзедка мяне ўдарыць, дык плача, ды цалуе мяне.

Кукса. Цалуе?..

Юлька. Але, цалуе... Вось так, абыме мяне і цалуе.

Кукса. Як?.. Як?!

Юлька. Вось так, вось... абыме і цалуе. (Цалуе Куксу). А вас, дзядзенька, хіба мамка не цалавала?

Кукса. Мяне? Гы-гы-гы... Мяне біла! Гы-гы... Нічога ты не разумеш.

Юлька. Не, дзядзенька, я разумею... Мамка мяне таксама бывае ўдарыць, але гэта, калі трэба, а без патрэбы ніколі ня вытне... І вас, дзядзенька Кукса, мусіць, мамка біла тады, калі трэба было.

Кукса. Гы-гы-гы... так; калі трэба было; а трэба было заўсёды!

Юлька. Чаму заўсёды?

Кукса. А вось таму, што я такі... няшчасны!.. Гы-гы...

Юлька. І я няшчасная; гэта мне ўсе кажуць, і мамка... толькі я ня ведаю добра, што гэта мае значыць.

Кукса. Дык значыцца мы з табой сябры? Гы-гы-гы (рагоча). Сябры!!!

Юлька. Чаго вы, дзядзенька, усё сьмеяцеся?! Я баюся.

Кукса (з усмешкай). Мяне баішся?

Юлька. Не, ня вас, а вось, ня ведаю я... Вось, быццам, у сярэдзіне ў вас нешта страшное сядзіць...

Кукса. А казаць мне гэта ты не баішся?

Юлька. Дзядзенька, не рабеце гэтакія страшныя вочы!.. Я баюся!

Кукса. Гы-гы... Ня бойся; мы-ж з табой сябры гы-гы... Праўда?

Юлька. Ня ведаю...

Уваходзіць Мікіта.

Мікіта. Пасябравалі ўжо...

Кукса. І пасябравалі. (Прыгортвае Юльку да сябе).

Уваходзіць Параска.

Мікіта. Паненку сабе знайшоў.

Кукса. А ўжо-ж; не табе...

Параска. Ён-жа ж на шпацыр з ёй хадзіў...

Мікіта. Што?

Параска. А вось тое, што чуеш... Папрасілася з хаты, а ён-жа, вядома, адмовіць ня мог...

Мікіта. Што?.. Ты што-ж гэта, з глузду зьехаў, ці якое ліха? Што гэта табе, жартачкі? А каб хто надышоў? Га?.. Ашалеў!.. (Наступаючы на Куксу). У хаце, у хаце, замкнуўшыся сядзець!

Юлька. Дзядзенька! Я больш ня буду...

Мікіта. А ты, шчанё, не скавычы! Гуляць табе!.. А дзягі ня хочаш?...

Кукса. Не чапай яе!

Мікіта. Што? А ты тут што за асэсар!?

Кукса. А вось і асэсар!.. Гы-гы-гы... Крані, прабуў! Гы-гы...

Мікіта. Кінь выскаляцца! Зараза!..

Кукса. Зараза... ды ня горшая ад цябе!..

Параска. А-а-а... Хоць-бы хутчэй той Ігнат прышоў... Бяды яшчэ набярэшся... Ня трэба было лезьці ў гэтую справу...

Мікіта. Ня нудзі!.. Прыдзе! Нідзе дзенецца!

Параска. А калі не? Абрыдла трэсьціся!.. Дзе што лягне, дык сэрца ня чуеш...

Мікіта. Палахлівая надта зрабілася. (Гіранічна). Нешта на вас як-бы і не падобна...

Параска. Палахлівая... Ня люблю я гэткіх спраў... Памойму, раз, раз ды і канцы ў ваду.

Мікіта. Не заўсёды гэта можна—раз, раз...

Параска. А ня можна, дык і ня трэба.

Мікіта. Так і ня трэба, а-а-а... А грошы, ня бось, любіце?

Параска. Вялікія грошы!.. Паслугаваць Сычом. Яны піва наварылі, а нам піць яго... За гэткую справу, прынамсі, удвойчы ўзяць было магчыма.

Мікіта. Ну, і трэба было браць, а цяпер позна аб гэтым гутарыць.

Параска. Позна, позна!.. Свайго розуму ня маеш; за руку цябе вадзіць усё жыццё, ці што?

Мікіта. Ды адчапецся, нарэшце!.. Чаго прысталі, як слата?.. Ну, яшчэ сто рублёў!.. Вялікая рэч... На контрабандзе ў раскладку з яго спагонім.

Параска. Так спагоніш ты з Сычоў... Дадуць яны табе.

Мікіта. Дадуць, нідзе дзенуцца... Яны ў маіх руках.

Параска. Ня больш, як ты ў іх...

Мікіта. Ну, і ня менш... Ды і досыць аб гэтым!.. Дайце вось лепш чаго-небудзь зьесьці...

Параска. Досыць...

Мікіта. Ну!

Параска. Зараз дам... (Злосна). Сынок!..

Мікіта (у тон ёй). Ма-ту-лень-ка!..

Кукса (у тон яму). Бра-ток. Гы-гы...

Мікіта. Выскаліўся!.. Сму-род!..

Кукса. Смуроды аднае ўроды, гы-гы...

Мікіта. Сядзіць яшчэ на маю галаву. Удзячны быў-бы, што з хаты не ганю.

Кукса. Хата роднага брата...

Параска (стаўляючы на стол страву). Ідзі есьці вось лепш, ды заткні сваю ляпу. (Мікіце дае асобна).

Кукса. Заткну, гы-гы. (Да Юлькі). Хадзем, сябра, есьці!

Юлька. А дзядзенька Мікіта лаяцца ня будуць? Я баюся!..

Мікіта. Бач, шэльма... Забясьпекі шукае... Ну, ідзі ўжо, падскудзтва малое.

Кукса (да Юлькі). Бяры лыжку, сёрбай.

Юлька (бярэ лыжку і пачынае есьці).

Мікіта (да Параскі, кіўнуўшы на Юльку). Контрабанда! Ха-ха... Тавар!..

Кукса. Грошыкі... Гы-гы...

Мікіта. А табе што за справа?

Кукса. Справа, браток, справа гы-гы....

Мікіта. Спраўны надта...

Кукса. Спраўны...

Параска. Глядзі, каб не пашкодзіла спраўнасьць гэтая самая.

Кукса. Не пашкодзіць, калі за нос ня водзіць; гы-гы.

Мікіта. Каму ты патрэбен, каб за нос цябе вадзіць?

Кукса. А мо' табе, гы-гы... ці ёй (ківае на матку).

Мікіта (да Параскі). Што ён вярзе?

Параска. А чорт яго ведае...

Мікіта (да Куксы). Ты глядзі: пляці, ды не за-
плятайся!

Кукса. А ты аддай, ды больш ня знайся!

Мікіта. Што табе аддаць?

Кукса. А што належыць...

Мікіта. Бач ты яго, куды цяляе...

Кукса. Бо, мусіць, права мае...

Мікіта. Што?

Кукса. Што чуеш... Гы-гы...

Параска. Кукса, ня лезь, асой у вочы!

Мікіта (здзекваючыся). Дык значыцца, грошы
хочаш?

Кукса. Частку сваю!.. Гы-гы...

Мікіта. Якую?

Кукса (лічыць сябе, матку, Мікіту). Адзін, другі,
трэці...

Мікіта. Трэцюю, значыцца?

Кукса. Як значыцца, дык і трапіцца, гы-гы...

Мікіта. Заўсёды?

Кукса. Без перашкоды...

Мікіта. А можа шкоды?

Параска. Ды кінь з ім гутарыць. Знайшоў
з кім... З дурнем...

Мікіта. Э, не! Як мне здаецца, дык не такі
ўжо ён дурны, як выглядае...

Кукса. Ды хто што мае...

Мікіта. А ты, цікава ведаць, што маеш?

Кукса. Права маю!..

Мікіта. Якое?

Кукса. Ды вось такое!

Мікіта. Якое гэта такое?

Кукса. Звычайнае!

Мікіта. Ты ня круці! Годзі ўжо дурня строіць!.. Бачу я, які ты дурань. Якое-ж гэта звычайнае?

Кукса. Такое-ж самае, як і ты!

Мікіта. Ага! Дык вось як ты загаварыў... А ну, маці, падзівіся на сваю пачвару! Дык вось які ты, значыцца, дурань? Добра! Буду ведаць!

Кукса. Ды годзі сьнедаць... Гы-гы..

Мікіта. Ты ня круці, годзі ўжо! Прарвала, дык не замазвай! Годзі прыкідацца!..

Кукса. Усяк можа стацца... гы-гы..

Мікіта. Дык што-ж ты з грашыма рабіць будзеш? Га?

Кукса. Грошыкі прыгожыя... Гы-гы..

Мікіта. Прыгожыя?.. Ды ўжо-ж прыгажэйшыя ад цябе. Пачвара! Зараза гарбатая!

Кукса (раптам дзіка). А хто, хто мяне зрабіў такім?! Хіба ня ты мяне дзіцянем, узлаваўшыся, з печы скінуў? Ня ты мяне пакалечыў, ды пасья зьдзекваўся яшчэ праз усё жыццё?!

Мікіта. Гавары, гавары!.. Дык вось які ты дурань?.. Вось з кім справу маем?.. Углядайся, маці! Пазнаеш?

Кукса. Аддай мне маю частку грошай! Чуеш: аддай! Не дзеля таго я табе памагаў рабаваць ды ў іншых злачынствах, каб ты мяне пасья з хаты

выкінуў ці прыціснуў дзе, як плюскву! Аддай грошы! Я вазьму; толькі сваё вазьму. Дазволь, браток! (Паглядвае на тое месца, дзе былі грошы).

Мікіта (ледзь стрымліваючы сябе). Вазьмі!

Кукса. Можна?.. Браток!.. Божа мой!

Мікіта (скрозь зубы). Вазьмі!..

Кукса. Божа мой!.. (Кідаецца да печы; дастае цагліну).

Божа мой! (Засоўвае руку).—Га-ах! Няма!!!

Мікіта (зусім ашалелы ад злосьці). А гэта ня хочаш?.. (Складае фігу).

Кукса. Забралі!.. Схавалі!.. (Кідаецца на калені перад Мікітай). Браток, родны!.. аддай!..

Мікіта (штурхае яго нагой). Прэч, гадзіна! Вось якога я ворага ў хаце меў... Вось які ты...

Кукса. Маці!..

Параска. Зараза! Падла!..

Юлька (крычыць). Мамка!

Параска. Маўчы, шчанё!

} разам.

Мікіта. Прыкідацца табе, прыкідацца?! Дурня строіць! Ды можа яшчэ падкажаш на мяне? Ды пакуль ты зьбярэшся, дык я цябе зараз... (Замахваецца на Куксу нажом).

Параска. Мікіта! (Хапае яго за руку).

Юлька. Дзядзенька!..

Мікіта. Прэч! (Адпихвае яе). Ня лезь пад руку; расьцісну!

Параска. Мікіта!..

Мікіта. Што Мікіта?.. (Кукса падхапіўся і выскаквае з хаты). Што? Выгадавалі заразу! Казаў я вам, што

асьцярожней з ім трэба, а вам усё: дурніца ды дурніца...

Параска. Дзе вочы былі?.. Столькі год... і як было не заўважыць.

Мікіта. Столькі год... Лоўкі хлапец!.. Дурань: разумней ад нас з вамі; казаў ужо вам... Уцёк зараза. (Азіраючыся навокал). Прыбраць яго трэба.

Параска. Прыбраць?..

Мікіта. Так! Прыбраць! А што: вы хочаце, каб ён мяне з вамі прыбраў?.. Самі бачыце—які зух.

Параска. І як было думаць?

Мікіта. Няма чаго рукамі цяпер разводзіць... Вось разьвяжамся з гэтым байстручанём, а тады і гэту пачвару парашыць можна будзе.

Параска. Сын ён мне ўсё-ткі.

Мікіта. Сын, сын. Хто вам патрэбней, я ці ён? Ці можа хочаце аддаць яму ягоную частку грошай?

Параска. Грошы! Не! Нікому ня дам. Хіба, як сама памру... Не... не... не... Прыбраць, прыбраць яго трэба...

Мікіта. Даўно-б так... Валаводзіцца з ім няма чаго... Толькі пакуль-што: супакойна. (Выходзіць).

Параска (Мікіце ў сьлед). Пакліч яго!

Мікіта. Добра!..

Параска (да Юлькі, якая забілася на печку). Ну, чаго туды ўзьлезла? Злазь на дол!

Юлька. Зараз, цётка!

Уваходзіць Кукса.

Параска. Ідзі ўжо, ідзі, дурніца! Не глядзелі-б мае вочы на цябе. Выкінуў з галавы дурноты свае ўжо?.. Шчасьце тваё, што Мікіта стрымаўся, а то-б... Ведаеш-жа, здаецца, яго натуру?

Кукса. Каб яго жыцьцё ня ведала!

Параска. Маўчы ўжо лепш, маўчы! (У бок).
Прыбраць, заразу, прыбраць! (Вышла).

Юлька. Дзядзенька, яны вас былі?

Кукса. Білі, гы-гы...

Юлька. А я так напалохалася.

Кукса. На-па-ло-ха-ла-ся... (Сядзіць бязмоўна, зьвесіўшы галаву на рукі і бязглузда глядзіць перад сабой).

Юлька. Дзядзенька, а ўва што яны вас прыбраць будуць?

Кукса. Мянэ?

Юлька. Але, дзядзька Мікіта казаў аб вас: прыбраць яго трэба. Ува што дзядзенька?

Кукса. Прыбраць!.. Гы-гы. Вось як... (Да Юлькі).
У зямлю прыбраць! Гы-гы...

Юлька. Як гэта ў зямлю?..

Кукса. Ня стрываў! Перашкаджаю, значыцца, але паглядзім яшчэ, хто каго? Гы-гы... Юлька, хочаш да мамкі?

Юлька. Хачу, дзядзенька! Хачу!

Уваходзіць Мікіта.

Мікіта (крыва ўсьміхаючыся). Куды хочаш?

Кукса. Да мамкі, гы-гы хоча, гы-гы...

Мікіта. А можа да таткі? Дзе сякера, ня ведаеш?

Кукса (узрушана). Сякера?..

Мікіта. Але, сякера...

Кукса. Сякера... у... каморы...

Мікіта. Адразу ўспомніць ня можа, як на гэта, дык ён дурань... (Выходзіць у камору).

Кукса (надбягае і зачыняе за ім дзьверы на засоўку, азіраецца па хаце, хапае са сьценкі стрэльбу Мікіты. Юлька, едзе да мамкі! Гы-гы... (Выбягае з Юлькай з хаты).

Хвіліну на сцэне пуста. Мікіта з каморы ломіцца ў зачыненыя дзьверы. Убягае Параска.

Параска. Мікіта! Мікіта!

Мікіта (з каморы). Адчыні! (Параска адчыняе камору; адтуль выбягае Мікіта).

Параска. Уцёк! З Юлькай уцёк!

Мікіта. Трымаць, лярва, трэба было!

Параска. Са стрэльбай ён!

Мікіта. Стрэльбу забраў! Стрэльбу!

Параска. Пераняць! Пераняць яго! (Хапае са сьцяны паляўніцкі нож Мікіты і совае яму ў руку).

Мікіта. Ліварвэр, ліварвэр трэ дастаць!

Параска. Позна, позна будзе! Конна ён!

Мікіта. Гадзюка! (Выбягае з хаты).

Параска (усьлед яму крычыць). Праз імшар бяжы! Пяроймеш! Не шкадуй! (Некалькі хвілін стаіць у задуменьні, паварочваецца, кідаецца перад абразамі на калені і пачынае маліцца). Божухна, дапамажы яму!..

ЗАСЛОНА

ДЗЕЯ ПЯТАЯ

Хата Андрэя Залуцкага. Дзень. На сцэне Грыпіна і Андрэй.

Грыпіна (мые начыньне). Вось дзе лёс пракляты... (Да Андрэя). Пашоў-бы ты глянуў, дзе Ганна. Яна-ж цяпер гатова рукі на сябе налажыць.

Андрэй (з болем). Дык што-ж: я пасьвіць яе буду?..

Грыпіна. Ды кінь гэныя разважаньні... Бацькам яшчэ завецца.

Андрэй. Бацька!.. бацька!.. Ды што я: рукі пад яе падлажу, ці што?..

Грыпіна. Ды ніхто цябе ня просіць... Ідзі паглядзі, дзе яна.

Андрэй. А-а-а... жыцьцё! (Пашоў).

Грыпіна (адна). Божа мой, божа мой! Што з гэстага будзе?.. Ня вытрываю мусіць.

Уваходзіць Агата.

Агата. Добры дзень, суседачка!

Грыпіна. Добры дзень!

Агата. Ганны няма?

Грыпіна. А што?

Агата. Навіну дзеля яе маю.

Грыпіна. Аб Юльцы што-небудзь чула? Дык кажы-ж хутчэй!

Агата (гіранічна). Аб Юльцы?.. Не...

Грыпіна. Не; дык што-ж?

Агата. Міліцыя прыехала... дазнаньне, кажуць, рабіць будуць; гэта, значыцца, адносна Юлькі.

Грыпіна. Дазнаньне... шукалі-б лепш, а не дазнаньне ездзілі рабіць.

Агата. Нельга, галубка! Гэта ўжо так у іх па закону. Спачатку дазнаньне, а пасля ўжо і шукаць будуць.

Грыпіна. Ды рабілі ўжо дазнаньне гэтае самае, як Ганна ў раён жаліцца хадзіла, што дзіцяне згінула...

Агата. На месцы трэба ўсё аглядзець, ды апроч таго, яшчэ і невядома, як гэнае дзіцяне згінула.

Грыпіна. Як згінула? Некаму трэба было; сама, пэўна, ведаеш, каму яно перашкаджала.

Агата. А хто-ж яго ведае? Розна гавораць... Ня ведаеш, каму і веры даць.

Грыпіна. Што там розна... Кастусю Сычову дзіця перашкаджала... Яго гэта праца.

Агата. Ня ведаю, мо' і яго, а толькі людзі кажуць, што сама Ганна Юльку, дзіцяне значыцца, са сьвету зьвяла.

Грыпіна. Як зьвяла?..

Агата. Ды так вось і зьвяла... Ня было ёй жыцьця ад яго ў хаце, кажуць, ну, вось яна сама, значыцца... Ня кідацца-ж самой у вір.

Грыпіна. Што чаўпеш, стрымай язык свой!

Агата. Ды я што; мая хата з краю, ды толькі людзі кажуць.

Грыпіна. Людзі кажуць... Што людзі ведаюць?.. Ты, лепш на яе паглядзі... Нібы вар'ятка ходзіць.

Агата. Сумленьне, відаць, мучыць... Гэта так-сама ня я; людзі так кажуць.

Грыпіна. А ты і рада падхапіць, ды брахаць на ўсіх рагох!

Агата. А ты ня лайся, я табе ад шчырага сэрца кажу, а ты на мяне накідаешся!

Грыпіна. Ведаю я тваё шчырае сэрца; сама, мусіць, і спляла плётку гэную.

Агата. Не тваёй натуры!

Грыпіна. Схавайся ты ўжо са сваёй натурай!.. Прылезла сэрца ад'ядаць!..

Агата. Патрэбна мне тваё сэрца!.. Вось і будзь пасья гэтага добрай да цябе, калі ты, як гадзюка тая, толькі сыкаеш!

Грыпіна. Сама гадзюка!.. Прылезла; ідзі лепш з хаты, бо зараз чапялой апляту!

Агата. Ня кідайся надта са сваёй чапялой, не баюся!.. Вядзьмачка! (Хутка выбягае з хаты).

Голас Агаты. Пачакай, халера, я табе ўспомню!

Грыпіна (праз вакно). Ідзі лепш, пакуль не зарабіла!..

Голас Андрэя. Чаго ўсхадзілася?..

Голас Агаты. Ідзі ведзьму сваю супакой, бо трэсьне са злосьці!

Голас Андрэя. Хаця ты ня трэсьні!..

Голас Агаты. Людцы мае, ці чулі вы калі?!

Грыпіна. Божа мой! Божухна! Няўжо-ж гэта так? Няўжо-ж гавораць?.. А каб ім языкі паадсыхалі...

Уваходзіць Андрэй.

Андрэй (уваходзячы). Чаго гэта гэная лярва ўсхадзілася?

Грыпіна. А-а-а, і ня пытайся лепш.

Андрэй. Чаго ня пытайся?.. Працы ёй, відаць, мала, ці якое ліха, што па хатах, як сучка, бегае, ды сварыцца.

Грыпіна. Андрэйка!.. Яна казалася...

Андрэй. Ну, пусьці сьлязу яшчэ.

Грыпіна. Андрэйка! Людзі кажуць, што Ганна сама дзіцянё са сьвету зьвяла...

Андрэй. Што?

Грыпіна (скрозь сьлёзы). Ды тое, што чуеш.

Андрэй. Ды што яны пашалелі, ці загубіць нас зусім хочучь?..

Грыпіна. Гавораць, Андрэйка, гавораць! Калі ўжо Агата на язык свой узяла, дык будзь пэвен, што ўжо ўся вёска трубіць аб гэтым... Што рабіць цяпер?..

Андрэй. Ды што ты зробіш; Сычы, відаць, стараюцца з хвораю галавою на здаровую скінуць. У-у-у, гады! Райдуны праклятыя!..

Грыпіна. А каб ім сьвету ня бачыцы! Ото-ж лёс!.. Ото дзе няшчасьце! А божачка мой, божачка, а родненькі мой, родненькі!..

Андрэй. Ды кінь ужо рымзіць! Сьлязьмі не дапаможам... Эх... Ганна, Ганна!.. У забойцы трапіла... Чым, чым давядзеш цяпер, што яна ні ў чым нявінна? Чым? Пакуль суд ды справа, дык пацягаюць. Душу з цела вытрасуць. На гэта я гадаваў яе?.. Мала было аднаго няшчасьця, дык маеш яшчэ. Ых!..

Грыпіна. Андрэйка! Не кажы ты хаця ёй аб гэтым... Няхай яна хаця гэнага ня ведае.

Андрэй. А-а-а-а... Не скажу я, скажа хто іншы; дашла пагалоска...

*Уваходзіць Ганна, схудалая, зьмізарнеўшая.
Рухі аўтаматычныя. Ідзе праз хату і сядзе
на ложак.*

Грыпіна (падыходзячы да яе). Дачушка мая!.. Супакойся ты; годзі ўжо... Знойдзеца Юлька... яшчэ-ж і тыдня не прайшло... Знойдуць...

Ганна. Знойдуць... няма, няма дачушкі мае!.. Няма Юлечкі мае!.. Усе вёскі навокал абхадзіла—няма... Нібы і ня было. (Раптам). Матуля, а мо' яе і ня было?! Га?

Андрэй. А-а-а...

Грыпіна. Дачушка, супакойся, не вар'яцей!.. А, божачка мой, божачка!

Ганна. А мо' гэта мне толькі здаецца?

Грыпіна. Была, Ганначка, дачушка! Была Юлька! Была! Вось і міліцыя ў вёску прыехала.

Ганна (парываючыся з месца). Міліцыя! Прыехала? Мо' знайшлі?..

Андрэй. Міліцыя?

Грыпіна. Ды не; сядзі, сядзі, дачушка! Не знайшлі яшчэ; дазнаньне прыехалі рабіць, але знойдуць... Шукаюць ужо; знойдуць. (Сядзіць яе зноў на ложак). Сядзі, котачка, сядзі... Мо' табе зьесьці чаго даць? Усохла ты ўся... Ды кінь ты сумаваць ужо... Не дапаможаш ты гэтым, а сябе ў труну якраз угоніш.

Ганна. А пашто мне без яе жыцьцё тое?

Грыпіна. Паміраюць-жа ў людзей дзеці, аднак жывуць-жа бяз іх бацькі; жыўцом у труну не кладуцца.

Грыпіна. Паміраюць, а хіба яна памерла?.. (Плача). Дачушка мая, родненькая!.. Хто мяне цяпер пацешыць, хто мяне пашкадуе? Дзіцятка маё адзінае! Юлечка мая любая!..

Грыпіна. Ды годзі ўжо! (Скрозь сьлёзы). Годзі! Супакойся!

Ганна. Няма дачушкі маёй... (Да Грыпіны). Можа дзе галодная зараз сядзіць; мо' зьдзекуецца хто? А мо' забітая дзе ў кустох у лесе валяецца ды ваўкоў цельцам сваім жыруе! А-а-а! (Плача).

Андрэй. Эх!.. Глядзець немагчыма! (Хоча выйсьці з хаты).

Убягае Тарэза.

Тарэза. Міліцыянт да вас ідзе... Быў у старшыні сельсавету, а зараз разам ідуць сюды... Дазнаньне, значыцца, рабіць.

Андрэй. Дазнаньне?

Тарэза. А Сыч Цімох увесь час каля іх так, як той смоўж, і круціцца, так і круціцца... Да сябе міліцыянта запрашаў; толькі дарма,—не пашоў; я, кажа, тут па службовай справе, а не гасьцяваць прыехаў.

Андрэй. У-у-у... Сычы праклятыя!..

Грыпіна (у бок). А, божухна! Пачнецца зараз...

Тарэза. Ідуць ужо. (Падбягае да Ганны). Супакойся, зязюлька, дрэннага табе нічога ня зробіць; толькі дапытаюць.

Ганна. Хто мне зараз ужо што зрабіць можа?.. Зроблена; усё зроблена...

Тарэза (у бок). Вось куды яна гне: адкрытна прызнаецца. А-я-яй-яй, я-яй... (Стук у дзьверы).
Голас міліц. Можна ў хату?..

Тарэза (адчыняючы дзьверы). Заходзьце, калі ласка! Заходзьце! (Становіцца ў старонку ў поставу глядача, аб'ектыўна падпёршы рукой падбародак).

Уваходзіць міліцыянэр, Міхась Грак—старшыня сельсавету. За імі пакрысе заходзяць Цімох Сыч, Кастусь, Наста, Тэкля, Лявон, Алесь, Агата і інш.

Міліцыянэр. Дзень добры!

Андрэй і Грыпіна (разам). Дзень добры, таварыш!

Грак. Таварыш прыехаў зрабіць дазнаньне адносна Ганчынае дзяўчынкі.

Андрэй. Ды ўжо-ж...

Грыпіна. Ведаем; чулі ўжо... (Да міліцыянера). Сядайце, калі ласка! (Да старшыні). Сядайце, Міхале!

Грак. Дзякую... (Да Ганны). Прыгатоўся адказваць!..

Ганна. Не знайшлі яшчэ?..

Агата (да Цімоха). Бач ты, якая авечка...

Цімох. А як-жа...

Міліцыянер (разабраўшы паперы). Ганна Залуцкая!..

Ганна. Я.

Міліцыянер. Ведаю... Андрэй Залуцкі!

Андрэй. Я!

Міліцыянер. Бацька?

Андрэй. А ўжо-ж...

Міліцыянер. Грыпіна Залуцкая!

Грыпіна. Ёсьць, я тут.

Міліцыянер. Маці?

Тарэза. Так, маці, Ганчына, значыцца.

Міліцыянер. А цябе ня пытаюць, дык і ня висоўвайся!.. Так...

Кастусь (да Тарэзы). Зарабіла?

Тарэза. Глядзі сам не зарабі! Чакай, і да цябе дабярэцца. (Ківае галавой на міліцыянера).

Кастусь. Ня так лёгка; няма чаго да мяне дабірацца...

Тарэза. Знойдуць!

Цімох (да Тарэзы). Прытрымай язык!

Тарэза. Прытрымай свой, калі вам трэба.

Грак. Грамадзяне, цішэй!

Тарэза. Ды што я...

Міліцыянэр. Даволі! Грамадзянка Ганна Залуцкая, вамі была падана заява, што ўвечары 13 ліпеня гэтага 1925 году, у той час, калі вы вышлі з хаты, згінула ваша ўраджоная бяз шлюбу дачка Юлька, прыкметы якой...

Ганна. Згінула, згінула, таварыш! Няма дзяўчынкi маёй! Нама! (Плача).

Міліцыянэр. Ня плач і адказвай па сутнасці.

Грыпіна. Ня можа яна... Сэрца ў яе ўсё перагарэла...

Міліцыянэр. Нішто, адкажа... Ну, раскажы, як гэта было? Ну, супакойся.

Ганна. Ды што апавядаць... Апавядала я ўжо... (Гаворыць скрозь сьлёзы). Паклала спаць... дачушку сваю... пашла травы даць... Падласцы... Галодная яна... Дайшла да хлява... толькі чую... (Плача).

Міліцыянэр. Спакайней, спакайней.

Андрэй (у бок). Знойдзеш тут спакой.

Міліцыянэр. Ну, і што было далей?

Ганна. Чую, быццам Юлька к... крычыць... Мамка!..

Кастусь (да Алесь). Бачыш, як спрытна лжэ...

Алесь. А хто яе ведае... Мо' і лжэ...

Кастусь. Лжэ, падла, сама!..

Міліцыянэр. Ну, і далей што?

Ганна. Кінулася я ў хату... сэрца не на месцы...

Агата. Бач: якое чулае...

Міліцыянэр. Цішэй!.. Далей...

Ганна. Убегла, а яе і няма... Тут... тут вось на ложку была, і раптам... (Плача). Няма, няма дачушкі, няма маёй Юлечкі... Вакно адчынена...

Міліцыянэр. Ну, і што-ж ты тады?

Ганна. Я?.. Ня памятую... (Плача).

Міліцыянэр. Ня памятуеш? Дзіўна. (Піша).

Цімох. Чуеце; ня памятуе... Цікава...

Агата. Брэша, ды ня гладка...

Тэкля. Ды кіньце, цётка Агата!

Наста. Але-ж, кіньце!..

Агата. „Кіньце“; якія спагадныя знайшліся.

Андрэй (да Агаты). Ідзі з хаты! Чаго табе тут трэба?

Агата. А можа я што сьведчыць буду...

Андрэй (саркастычна). Сьведка!..

Агата. А вось у цябе ня пытаюся!..

Міліцыянэр. Ну, цішэй там!..

Грак. Ото-бо людзі: хвіліны не памаўчаць!..

Міліцыянэр. Дык як-жа ты ня памятуеш? Прытомнасьць страціла, ці што?

Ганна. Вядома страціла...

Міліцыянэр. Вядома, ды не для ўсіх. А дзе бацькі былі?

Грыпіна. Ды мы, таварыш, з сынам на кірмаш, на фэст, значыцца, паехаўшы былі.

Міліцыянэр. З сынам? А дзе ён зараз?

Андрэй. Па снапы паехаў; хутка вернецца.

Міліцыянэр. Паклікаць! Схадзеце хто-небудзь!

Грак (да Лявона). Зьбегай, Лявон, зрабі ласку!
Лявон. Ды ўжо-ж, паклічу...

Міліцыянэр (да Андрэя). І калі вы вярнуліся з фэсту, дык дзіцяці ўжо ня было, так?

Андрэй. Зразумела, ня было.

Міліцыянэр. Для мяне ня зусім зразумела...
А куды яно магло дзецца?

Грыпіна. Скралі яго, таварыш!

Цімох. Патрэбна каму гэткае золата...

Міліцыянэр. Памаўчы там, стары! А хто-ж мог-бы скрасьці? Маеш каго ў падазрэнні?

Андрэй. Каму трэба было, той скраў.

Міліцыянэр. А каму трэба было?

Грыпіна. Сычом, ім трэба было дзіцянё зьвесьці. (Паказваючы на Кастуся). Ад яго дзіця было...

Цімох. Што?

Кастусь. Ах ты, старая лярва! Мне? Мне патрэбна было?

Міліцыянэр. Грамадзянін Сыч, цішэй! Гэта што такое?..

Цімох. Таварыш міліцыянэр, ды як-жа гэта так? Гэта-ж хлусьня.

Кастусь. Сама недзе прыдушыла, а пасья на іншых гаворыць!

Агата. Звадыяшка!

Ганна. Што?.. Я? Я прыдушыла?.. Я дзіцянё сваё прыдушыла! Юлечку сваю родную?!. Людцы

добрыя, вы чуеце? Вы чуеце, што гэты кат гаворыць?.. Мала было яму абяздоліць мяне на век, дык ён яшчэ на дзіцянё свае рукі паклаў, ды мяне!
(Галосіць. Грыпіна з Тарэзай супакойваюць).

Цімох. Таварыш міліцыянт, запішэце ў пратакол! Вы чуеце? Гэта звада!

Кастусь. Яна яшчэ за зваду гэтую адкажа!

Андрэй. Маўчы, агіднік!

Агата. Заступайся за дачушку сваю!..

Алесь (да Агаты). Ня лезьце вы ўжо!

Наста. А божачка!..

Тэкля. Што гэта робіцца!..

Міліцыянэр. Грамадзяне, цішэй!

Грак. Цішэй! Вам кажуць?!

Ганна. Зьвяры, зьвяры вы! Забеце мяне адразу як вы па частках маю кроў п'яцё!.. Цмокі вы!

Цімох. Таварыш, гэта-ж абраз! Запішэце!

Грак. Маўчаць!..

Міліцыянэр. Што гэта?.. Прасіць вас?.. Досыць галасіць!.. Чорт ведае што такое! Каб ціха было, а не, дык зараз усіх на дазнаньне ў раён!..

Грак. Хіба гэтак можна глоткі распушчаць? Ніякай пашаны!

Міліцыянэр. Угаманіліся?.. Т-а-к... (Да Кастуся)
Грамадзянін Сыч! Як імя?

Цімох. Кастусь!

Міліцыянэр. Кастусь Сыч, дзе быў у той вечар?

Кастусь. Вядома дзе—на кірмаш паехаў.

Грак. Так... Разам ехалі...

Міліцыянэр. Хто яшчэ можа пацьвердзіць гэта?

Андрэй. Ды што тут пацьвярджаць; былі на кірмашы, а толькі іхных рук гэтая справа: няма каму больш!.. Каму дзіця тое было патрэбна? Іхная гэта праца, і казаць няма чаго!

Цімох. Вось бачыце, таварыш, сам кажа, што на кірмашы былі, ды сам-жа вінаваціць нас. Вось які звадыяш!..

Агата. Сама яна, таварыш, дзіцянё недзе прыціснула, каб пазбавіцца ад яго, а як-ушчамілі яе, дык і круціцца, як тая гадзюка пад абсацам.

Міліцыянэр. Сьведчыш гэта?

Агата. А як-жа.

Міліцыянэр. Як імя?

Агата. Агата Лахта, па бацьку Тодарава.

Андрэй. За што губіш? Ды як ты можаш?

Агата. Бо праўда!

Грыпіна. А, божачка-ж мой!

Тарэза. Агата, апамятуйся!

Агата. Адчапіся!..

Тарэза. Таварыш, гэта-ж няпраўда!

Міліцыянэр. Разьбярэм!..

Тарэза. Ганна, чаго-ж ты маўчыш?

Ганна (скрось сьлёзы, у роспачы). Хай... Усёроўна... Асароміў, абяздоліў, асіраціў, што-ж; хай і волю забірае... Хай бу-дзе так... Ха-ха.

Наста. Скарылася!..

Тэкля (да Кастуся). А ты, добры, абараніў-бы
яе, а ён сам...

Кастусь (пахмурна). Не твая справа!..

Міліцыянэр (да Агаты). Падпішы!

Агата. Я няпісьменная.

Грак. Крыжыкі пастаў!

Міліцыянэр (да Грака). Дай іншым расьпісацца.
(Да Ганны). Грамадзянка Ганна Залуцкая, вы ары-
штаваны, бо западазроны ў забойстве свае дачкі.

*Расчыняюцца дзьверы і ўбягае Юлька, за якой
Лявон і Аляксей вядуць акрываўленага Куксу.*

Юлька. Мамка!

Ганна. Дачушка мая! Дачушка! (Радасна плача.
Усе аслупеўшы).

Кастусь. Г-а-а-х! (Кідаецца да вакна).

Лявон. Трымай яго!

Аляксей. Ня пушчай!

Кукса. Ён!.. (Аляксей, Алесь і Грак хапаюць Кастуся,
Лявон падтрымлівае Куксу, які апушчаецца на падлогу).

Аляксей. Не ўцячэш!

Алесь. Куды?

Грак. Не сьпяшайся!

Андрэй. Папаўся, злодзей!

Міліцыянэр. У чым справа? (На Куксу). Хто
гэта?

Аляксей. Нагнаў нас на дарозе!.. На кані
з Юлькай!.. Зранены!.. Усё гэтае кулачко!

Андрэй. Кукса—брат Мікіты—палясоўшчыка.

Кукса. Але, Кукса!.. Ха!.. (Паказвае на Кастуся). Ён і Мікіта... скралі... Юльку... За кардон хацелі... Цяжка, памру... я ўцёк з ёй... Мікіта пераняў... Вось сюды... (Паказвае на рану ў баку). Памру!..

Юлька (кідаецца да Куксы). Дзядзенька, не памірайце!

Кукса. Позна... Шмат крыві...

Ганна. Дзякую, родны мой, дзякую!.. (Кідаецца на калені перад Куксай. Кастусь парываецца бегчы).

Аляксей. Ня вырвешся! Папаўся, кулацкі вырадак! Усе вы гэткія.

Кукса. Не, позна... Юлька... Пацалуй мяне... Як тады... Якцябе маці цалуе... Га-а-а-х... (Выцягваецца).

Юлька. Дзядзенька Кукса!.. (Цалуе яго).

ЗАСЛОНА

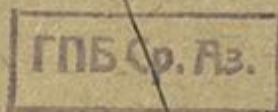
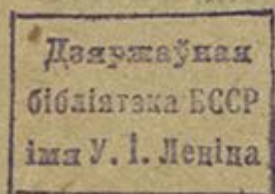

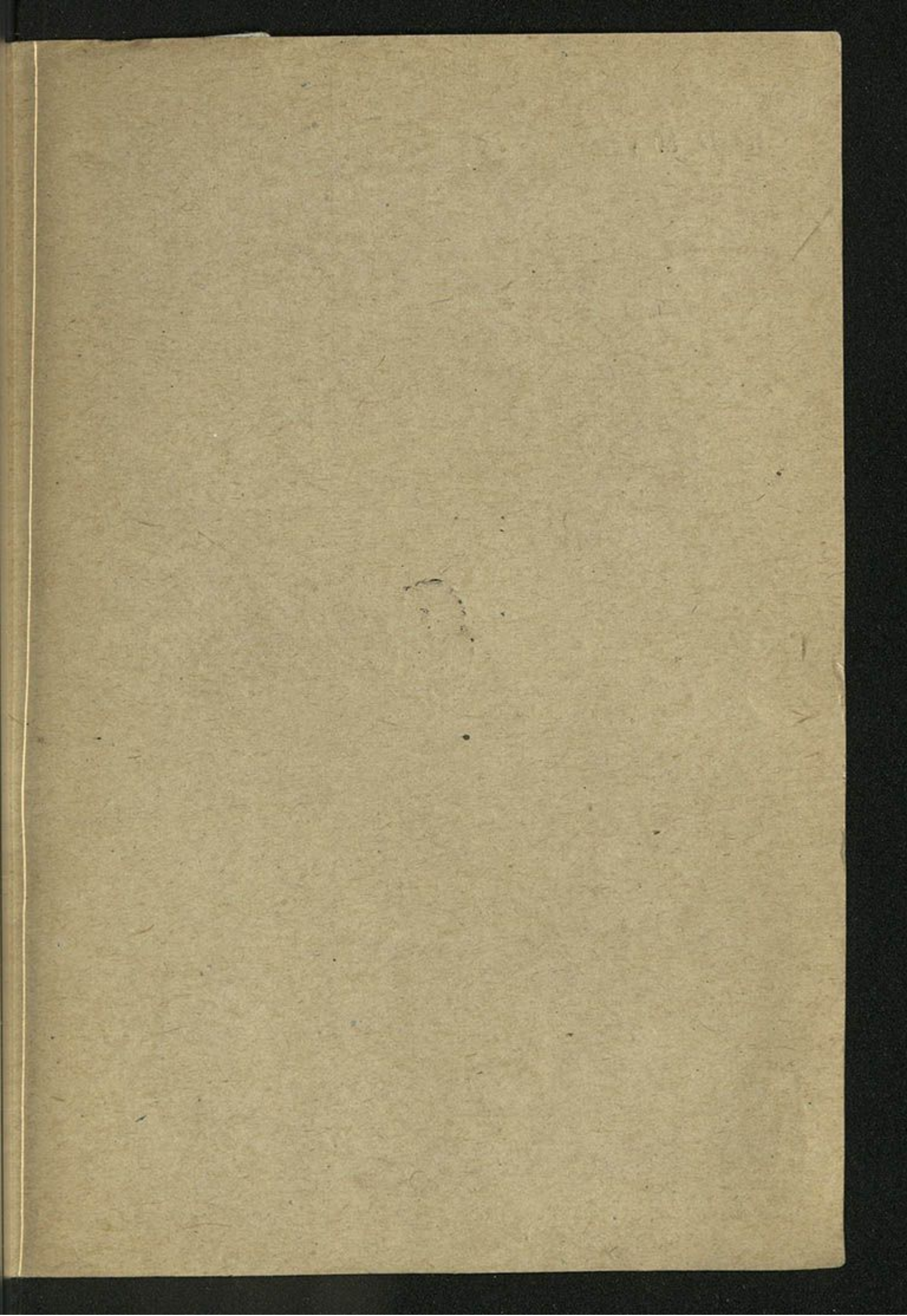
ДРАМАТЫЧНЫЯ ТВОРЫ.

- Александровіч А.*—Паўстанцы. Поэма-інсцэніроўка.
(Настроі сялян Заходняй Беларусі). Менск.
БДВ, 1925. Цана 8 кап.
Стар. 20.
- Бываеўскі Назар.*—Панскі гайдук. Гістарычная хро-
ніка ў пяці дзеях. Менск, БДВ, 1926. Цана 55 кап.
Стар. 122.
- Бэн І.*—Нажыўся. Драма ў дзвюх дзеях, трох абра-
зох. Менск, БДВ, 1927. Цана 30 кап.
Стар. 28.
- Галубок Уладыслаў.*—Белы вянок. Драма ў адным
акце. 3 жыцця Заходняй Беларусі. Менск,
БДВ, 1929. Цана 25 кап.
Стар. 20.
- Галубок Уладыслаў.*—Ганка. Драма ў пяці актах.
Менск, БДВ, 1929. Цана 60 кап.
Стар. 54.
- Галубок Уладыслаў.*—Суд. Комэдыя ў адным акце.
Менск, БДВ, 1925. Цана 20 кап.
Стар. 40.
- Гаротня А.*—I. Лекары і лекі. II. Два жаніхі. П'е-
сы ў адной дзеі для вясковага тэатру. Менск,
БДВ, 1925. Цана 20 кап.
Стар. 46.
- Гаротня А.*—Перамена. П'еса ў двух актах. Менск,
БДВ, 1926. Цана 15 кап.
Стар. 28.
- Гарэцкі Максім.*—Жартаўлівы Пісарэвіч. Сцэнкі
і размовы. Менск, БДВ, 1928. Цана 35 кап.
Стар. 40.

- Гурскі І.*—Дрыгва. П'еса ў трох дзеях і чатырох абразох. Менск, БДВ, 1928.
Стар. 122. Цана 70 кап.
- Гурскі І.*—Новым шляхам. П'еса ў трох дзеях. Менск, БДВ, 1928.
Стар. 54. Цана 60 кап.
- Дзічок М.*—Хто не працуе, той ня есьць. Інсцэніроўка ў трох абразох для моладзі. Сюжэт запазычаны. Менск, БДВ, 1927.
Стар. 24. Цана 30 кап.
- Дубок У.*—У тья дні. Рэволюцыйная п'еса ў трох дзеях. Менск, БДВ, 1927.
Стар. 28. Цана 30 кап.
- Івушка-Калінушка.*—Непаслухмяныя. Бытавыя малюнкi з жыцьця сучаснай вёскі ў пяці актах. Пераклад з расійскай мовы. Менск, БДВ, 1925.
Стар. 46. Цана 20 кап.
- Кашэўскі К.*—Будні. Комэдыя ў трох дзеях. Пераклад і апрацоўка з украінскай мовы І. Гурскага. Менск, БДВ, 1929 г.
Стар. 52. Цана 35 кап.
- Лебедзеў І.*—Упартыя. П'еса ў дзвёх дзеях і трох абразох. Пераклаў і апрацаваў В. Суднік. Менск, БДВ, 1928.
Стар. 18. Цана 20 кап.
- Ляжневiч Алесь.*—З дымам-пажарам. Рэволюцыйная п'еса ў трох дзеях. Малюнкi масавай барацьбы беларускіх партызан з часоў окупацыі Беларусі белапалякамі. Менск, БДВ, 1928.
Стар. 44. Цана 50 кап.
- Ляжневiч Алесь.*—Новыя ўсходы. П'еса ў шасьці актах. Паводле Я. Л. Задыхіна. Менск, БДВ, 1927.
Стар. 84. Цана 80 кап.

234440

0-30
ЦАНА 50 кап.

958

Бел. 2005

